

VERSLAG

OVER HET

bestuur en den toestand der staatszaken

AAN DEN GEMEENTE-RAAD

VAN TURNHOUT,

in zijne zitting van 4 October 1886,

DOOR HET

College van Burgemeester en Schepenen voorgedragen.

Turnhout.

DRUKKERIJ F. BEERSMANS-PLEEK.

MDCCCLXXXVI.

Mijne Heeren,

*Het artikel 70 der gemeentewet nakomende,
hebben wij de eer UEd. verslag te doen over het
bestuur en den toestand onzer stadszaken, over
het jaar 1885-1886.*

TITEL I.

Staat der bevolking.

Op 31 December II. telde onze stad 17409 inwoners,
waartusschen 8443 mannen en 8966 vrouwen.

Burgerlijke Stand.

Geboorten, sterfgevallen, huwelijken, echtscheidingen, erkende en
gewettigde kinderen.

Wij geven hier eene vergelijking tusschen de jaren 1884
en 1885, ten einde U nopens den staat der bevolking en de
beweging van den Burgerlijken Stand beter te kunnen ver-
gewissen.

Van de sterfgevallen der twee geslachten in 1885, tellen er :

Van 0 tot 1 dag	1
" 1 " 2 dagen	3
" 2 " 3 "	1
" 3 " 4 "	1
" 5 " 10 "	8
" 10 " 15 "	5
" 15 " 20 "	4
" 25 " 1 maand volkomen	1
" 1 " 2 " "	11
" 2 " 3 " "	5
" 3 " 6 " "	23
" 6 " 1 jaar	24
" 1 " 2 "	37
" 2 " 3 "	18
" 3 " 4 "	13
" 4 " 5 "	14
" 5 " 6 "	10
" 6 " 7 "	4
" 7 " 8 "	4
" 8 " 9 "	2
" 10 " 11 "	1
" 17 " 18 "	1
" 19 " 20 "	1
" 20 " 21 "	1

Mede te dragen 193

		JAREN.			
1884	332	MANNELIJKE	} WETTIGE	332	295
		VROUWELIJKE			
1885	322	MANNELIJKE	} ONWETTIGE	16	637
		VROUWELIJKE			
		TOTAAL			
1884	9	MANNELIJKE	} Kinderen en ongehuwden.	109	95
		VROUWELIJKE			
1885	25	MANNELIJKE	} Gehuwden	49	37
		VROUWELIJKE			
		TOTAAL			
		Meerder gestorven dan geboren			
		Meerder geboren dan gestorven			
1884	5	MANNELIJKE	} In de geboorten en sterfgevallen niet begrepen.	11	16
		VROUWELIJKE			
1885	0	MANNELIJKE	} Wettige en onwettige.	8	25
		VROUWELIJKE			
		TOTAAL			
		Getal tweelingen onder de geboorten begrepen.			
AANMERKING					
<p>In 1885 zijn hier ter mede 3 personen van het mannelijk en 3 van het vrouwelijk geslacht overleden, die geen deel van de bevolking maakten : terwijl er 11 van het mannelijk en 6 van het vrouwelijk geslacht, die hier woonachtig waren, elders zijn overleden.</p> <p>Tusschen de 263 meer geboorten dan gestorven, is er 1 begrepen niet onder elders waren gehuisvest en die dus ook in het voorgaangehaalde cijfer der bevolking 17409 niet mede is geteld.</p>					

	Medege dragen	193
Van 21 tot 22 jaren		4
" 23 " 24 "		3
" 24 " 25 "		1
" 25 " 30 "		12
" 30 " 35 "		14
" 35 " 40 "		10
" 40 " 45 "		12
" 45 " 50 "		6
" 50 " 55 "		14
" 55 " 60 "		14
" 60 " 65 "		21
" 65 " 70 "		16
" 70 " 75 "		23
" 75 " 80 "		12
" 80 " 85 "		13
" 85 " 90 "		1
" 90 " 95 "		1
	Totaal	370
Overleden in Januari		52
" " Februari		22
" " Maart		30
" " April		34
" " Mei		37
" " Juni		28
	Mede te dragen	203

	Medege dragen	203
Overleden in Juli		25
" " Augustus		26
" " September		24
" " October		26
" " November		41
" " December		25
	Totaal	370

Volgens opgaaft zij er gestorven in 1885, ten gevolge van :

	MANNELIJKE	VROUWELIJKE
Mazelen	0	1
Kroep	20	26
Tijphuskoorts	2	1
Kiekhoeft	2	1
Kinderbedziekte	0	6
Longtering en chronische borstziekten	14	21
Luchtpijpontsteking, longontsteking, fleuris en acute ziekte der ademhalingswerktuigen	55	50
Darmontsteking, afgang	17	18
Verscheidene ziekten onder de bovengenoem- den niet begrepen	82	80
Verdrinking	2	1
Val van hooge plaats	1	0
Verstikking	2	0
Brandwonden	1	0
	Totaal	183
	Overeenkomend totaal	370

HUWELIJKEN.

Huwelijken tusschen jonkmans en meisjes :

Jonkmans, geboren in 1841-1845 met meisjes, geboren in 1840-1850	4
» » 1841-1845 » » 1850-1860	1
» » 1841-1845 » » 1864-1867	1
» » 1840-1850 » » 1840-1850	2
» » 1840-1850 » » 1851-1855	1
» » 1840-1850 » » 1850-1860	1
» » 1840-1850 » » 1864-1867	1
» » 1851-1855 » » 1840-1850	2
» » 1851-1855 » » 1851-1855	1
» » 1851-1855 » » 1850-1860	1
» » 1851-1855 » » 1861-1865	2
» » 1851-1855 » » 1864-1867	1
» » 1850-1860 » » 1850-1860	9
» » 1850-1860 » » 1861-1865	15
» » 1850-1860 » » 1864-1867	12
» » 1850-1860 » » 1868-1870	1
» » 1861-1865 » » 1851-1855	5
» » 1861-1865 » » 1850-1860	7
» » 1861-1865 » » 1861-1865	10
» » 1861-1865 » » 1864-1867	5
» » 1864-1867 » » 1850-1860	5
» » 1864-1867 » » 1861-1865	6
» » 1864-1867 » » 1864-1867	9

99

Tusschen jonkmans en weduwen :

Jonkmans, geboren in 1851-1855 met weduwen, geboren in 1850-1840	1
» » 1841-1845 » » 1840-1850	1
» » 1841-1845 » » 1864-1867	1
Mede te dragen	5

» » 1850-1860 » »	Medege dragen	3
» » 1850-1860 » »	1841-1845	1
» » 1850-1860 » »	1851-1855	2
» » 1850-1860 » »	1850-1860	1
» » 1850-1860 » »	1861-1865	1
» » 1861-1865 » »	1840-1850	1

9

Tusschen weduenaars en meisjes:

Weduenaars, geb. in 1800-1810 met meisjes, geboren in 1850-1840	1
» » 1841-1845 » » 1851-1855	1
» » 1841-1845 » » 1850-1860	1
» » 1840-1850 » » 1851-1855	1
» » 1851-1855 » » 1850-1860	1
» » 1850-1860 » » 1861-1865	1

6

Tusschen weduenaars en weduwen :

Weduenaars, geb. in 1810-1820 met weduwen, geboren in 1821-1825	1
» » 1850-1840 » » 1820-1830	1
» » 1841-1845 » » 1851-1855	1
» » 1841-1845 » » 1850-1840	1
» » 1841-1845 » » 1841-1845	1

5

Totaal 119

In 1884 107

Verschil in meer 12

ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN.

	Jongens.	Meisjes.
Erkend bij de verklaring van geboorte	1	0
Gewettigd van minder dan 3 maanden reeds erkend	2	1
» » 3 maanden tot 1 jaar niet erkend	5	2
» » 1 tot 2 jaar.	1	2
» » 2 » 5 »	2	1
Totaal	9	6

VERANDERING VAN WONING.

De personen, die van 1 Januari tot en met 31 December 1885 onze stad of haren buitenkring kwamen bewonen, worden onderverdeeld als volgt :

Van andere gemeenten van het rijk : 208 mannen, 195 vrouwen.

Van buiten 's lands :

Uit Frankrijk	5	»	2	»
» Holland	30	»	17	»
	<u>241</u>		<u>214</u>	
	455			

Zijn van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten in het rijk : 219 mannen, 244 vrouwen.

» » koninkrijken en landen:

» Holland	21	»	15	»
» Duitschland	2	»	0	»
» Frankrijk	2	»	5	»
» Zwitserland	1	»	3	»
» Amerika	1	»	0	»
» andere landen	1	»	0	»

Van ambtswege doorgeschrapt	5	»	5	»
	<u>252</u>		<u>268</u>	
	520			

Zoodat er 11 mannen en 54 vrouwen meerder zijn vertrokken dan komen wonen.

REGISTERS DER BEVOLKING.

Deze worden ter gansche voldoening van het bestuur gehouden.

INBOORLINGSCHAP.:

Twee inwoners vergden hun recht van inhoorling, over-

eenkomstig artikel 9 van het Burgerlijk Wetboek, en bij benutting der wet van 1 April 1879.

REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

Deze worden voortdurend met alle mogelijke zorg gehouden.

De societeit St Jan Francis Regis bekwam dit jaar 76 ekstrakten.

TITEL II.

Gemeente-Bestuur.

Gemeente-Raad.

De vacatuur, ontstaan door het vroegtijdig afsterven van het diepbetreurd lid, den heer Ad. Jos. Keuppens, bestaat nog altijd.

Bovendien is de heer Alfons Verwimp, advocaat en gemeente-raadslid sedert 21 November 1884, bij koninklijk besluit van 27 December 1885, als vrederechter van het kanton Arendonck genoemd geworden. Zijn mandaat zoude slechts met 31 December 1887 eindigen.

De Raad hield in 1885 zestien zittingen.

College van Burgemeester en Schepenen.

Wij hebben desaangaande geene verandering aan te stippen.

Gemeente-ontvangst.

Zonder verandering.

Personeel en inrichting der bureelen.

De heer Swaan J. A. H. sedert 33 jaren hulpklerk ter stadssecretarij, heeft zich genoodzaakt gezien, uit redè van hoogen ouderdom, zijn ontslag te geven.

Hem werd in zitting des Raads van 4 December 1885 een pensioen van 500 franks op de stadskas toegekend.

Hiervan mocht hij echter niet lang genieten, daar hij op 19 April van dit jaar overleed in den ouderdom van 74 jaren.

Tot zijnen opvolger hebt Gij op 29 December laatst genoemd, den heer Leysen Aloys, inboorling van Turnhout, met eene jaarwedde van 700 franken.

Kiesexamen.

Voor de kiesexamen der maand April dezes jaars, boden er zich slechts twee kandidaten aan. Zij ondergingen hetzelfde in het vlaamsch en bekwamen beiden het diploma.

In de maand September 1885 hadden er zich geene kandidaten aangeboden.

Kiezerslijsten.

Bij toepassing der wet van 22 Augusti 1885, werden er alhier drie provinciale kiezers van de lijsten voor 1886 geschrabt, terwijl één algemeene en negen provinciale kiezers op dezelve werden bijgeschreven.

De bepaald geslotene lijst bevatte dus 308 kiezers voor

de Wetgevende Kamers; 784 voor de Provincie, en 1002 voor de Gemeente.

Een provinciale kiezer, beroep inwerpente tegen zijne inschrijving alhier, zag hetzelfde door het Hof van beroep verworpen.

De jaarlijksche herziening der lijsten had plaats van 1 tot 14 Augusti ll.

Wij geven hier een beknopt verslag der omwerking dezer lijsten.

Zijn afgeschrabt als algemeene kiezers	19
Worden van algemeene, provinciale	5
Nieuwe algemeene kiezers	4
Worden van provinciale, algemeene	21
Zijn afgeschrabt als provinciale	44
Worden van provinciale, gemeente	3
Nieuwe provinciale kiezers	47
Worden van gemeente, provinciale	20
Afgeschrabte gemeentekiezers	64
Nieuwe id.	80

Overleden 30, bestaande uit 14 algemeene, 4 provinciale en 12 gemeentekiezers.

Vertrokken 22, bestaande uit 4 algemeene, 15 provinciale en 3 gemeentekiezers.

Betalen den cijns niet meer: 12, bestaande uit 1 algemeene, 3 provinciale en 8 gemeentekiezers.

De bepaald geslotene lijst behelst dus:

309 kiezers voor de Wetgevende Kamers.
807 " " den Provincie Raad.
1018 " " Gemeenteraad.

Wetgevende Kamers.

De volgende tabel, opgemaakt volgens de nieuwe onder-richtingen, wijst de verdeeling volgens beroepen aan, der kiezers voor de Wetgevende Kamers, voor 1886 op de lijsten gebracht.

Kunstschilders, beeldhouwers, bouwkundigen	2
Logement-, hotelhouders en restaurateurs	4
Advokaten en pleitbezorgers	6
Bankiers, wisselaren en wisselagenten.	1
Beenhouwers	10
Bakkers en banketbakkers	11
Winkeliers (klein handelaren)	23
Brouwers	6
Herbergiers en slijters in dranken	25
Landbouwers en pachters	30
Stokers	0
Aannemers van gebouwen	6
Fabrikanten en suikerraffineerders	15
Staatsambtenaren en bedienden	10
Provinciale en gemeentambtenaren en bedienden	2
Letterkundige en dagbladschrijvers	0
Drukkers en boekhandelaren	4
Nijveraars (meesters van fabrieken of groote werkplaatsen)	24
Nijveraars niet bijzonder aangeduid	10
Rechters en Raadsleden.	4
Metsers	1
Genees- en heelmeeesters.	5
Schrijnwerkers	6
Molenaars.	8

Mede te dragen 210

	Medege dragen	210
Minister van eerediensten		5
Kooplieden, reeders, commissionnarissen en makelaars		27
Notarissen		5
Officieren van het leger		0
Goud- en zilversmeden, juwelieren en horlogiemakers.		1
Decoratie- en gebouwschilders.		2
Apothekers en drogisten.		2
Leeraren, onderwijzers		4
Eigenaars, renteniers, burgerlijke en militaire gepensionneerden		28
Bedrijven niet aangeduid		18
	samen	508

Lijst der Jury.

De lijst, voor het loopende jaar opgemaakt, bevat 54 in-geschrevenen.

Kiezingen.

Op 23 Mei dezes jaars is het kiezerskorps van het kanton Turnhout vergaderd geweest, om over te gaan tot de her-kiezing van drie leden van den Provincie Raad.

De heeren J. A. C. Hoefnagels, J. Smolderen en V. Van Hal, aftredende leden, werden zonder strijd herkozen.

Bestuurzaken, Stadsschriften, enz.

Zonder verandering.

Gemeentegoederen.

ROERENDE EN ONROERENDE.

Deze hebben sedert ons laatste verslag geene verandering ondergaan.

De verpachting der maste spellen in de gemeentebosschen, dd° 20 October 1885, bracht fr. 172,15 op.

Wij verkochten op 24 November 1885, in voormelde bosschen en op de gemeentedijken, verschillende koopen masten dunsel, waarvan de opbrengst beliep tot 163,35 franks.

De verpachting van de ruiming der stadspissijnen en gemakken bracht ditmaal 75 franks op. Zij geschiedde voor eenen termijn van vijf achtereenvolgende jaren.

Aankoopingen, Verkoopingen, Mangelingen.

Geene.

Betwistbare zaken.

Geene.

Gemeente-reglementen.

Gij hebt, bij het bespreken der begrooting voor 1880, besloten het nieuw gestemd reglement over den verkoop van visch in de stadsmijn, voorloopig op te schorsen, en denaanvoer zooals voorheen vrij te laten.

Deze maatregel heeft tot hiertoe eenen bevredigenden uitslag gegeven.

Een koninklijk besluit van 27 Maart 1886 machtigt de stad Turnhout, voor eenen termijn van 5 jaren, eene taks te heffen op de orgels, harmoniums, orchestrions, enz. voor den dans gebruikt, alsmede plaatsrechten te heffen op de tenten, barakken, enz.

Hetzelve is met 22 April laatst van kracht geworden.

TITEL III.

Gemeente inkomsten.

Ontleding der gemeenterekening van 1885, en waardeering der begrooting van 1887.

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.

a. GEWONE.

Erfelijke inkomsten.

	REKENING BEGROOTING	
Verhuring van huizen en andere opbrengende gebouwen	6331, »	6331, »
Verkoop van turf, schadden, houten strooisel enz.	555,50	100, »
Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen.		
Voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen	5099,94	5700, »
Opbrengst van het staangeld in het vleeschhuis	418, »	450, »
Gewone additionneele centiemen op de belastingen	4800,14	4800, »
1/4 der belasting op de honden	577,22	530, »
Aandeel der stad voor de afgeschafte oetrooivrechten volgens de wet.	72271,15	72271,15
Belastingen op de rijtuigen op veren of riemen	5215, »	5200, »
Idem op paarden en ossen	4514,40	4600, »
Idem van de belasting op het bebouwd kadastraal inkomen der bewoonde huizen, lusthuizen en nijverheidsgebouwen, gebracht op 15%	38804,85	38800, »

Andere ontvangsten.

Opbrengst der ruiming van de stadspissijnen en gemakken	05, »	75, »
Opbrengst der akten van den burgerlijken stand	145,12	175, »

B. BUITENGEWONE.

Goed slot der vorige rekening	25038,39	00,00
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting	00,00	36757,05
Toelage van de provincie voor de stadsteekenschool	600, »	600, »
Toelage van den Staat voor de stadsteekenschool	00,00	600, »
Id. id. 1885 nog te ontvangen	00,00	600, »
Toelag voor de muziekschool van de provincie	500, »	500, »
Id. van den Staat voor de muziekschool	00,00	500, »
Id. id. 1885 en 1885, niet ingekomen	00,00	1000, »
Toelag van Provincie en Staat, voor de afwatering der Bentel- en Klinkstraten, nog te ontvangen	00,00	5250, »
Id. voor het lager onderwijs van den Staat	9081, »	9081, »
Id. id. id. der provincie	1520, »	2000, »
Id. voor de bewaarscholen van den Staat	750, »	750, »
Verschillende ontvangsten, interesten der spaar-kas begrepen	1428,86	1000, »
Buitengewone opcentiemen	50124,46	20800, »
Militaire logementen, transporten, enz.	00,00	1000, »
Teruggave van de verschotten gedaan voor de kuisching der rivieren <i>ex officio</i> , ten laste der boordeigenaars	00,00	100, »
Opbrengst van reeds verleende en nog te verleenen concessiën voor begraafplaats op het gemeentekerkhof	280, »	600, »

4 ^e uitgaaf op de stadsleening van 1880	7630,07	00,00
5 ^e uitgaaf op voornoemde leening	13400, »	00,00
Belasting op de draaiorgels, tenten en barakken	00,00	1200, »
Schoolgelden der betalende leerlingen in de lagere en bewaarscholen	00,00	2000, »
Vermoedelijke opbrengst van den buurtspoorweg Antwerpen-Oostmalle-Turnhout (5 1/2 op 182,00, »)	00,00	6570, »

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN.

1. Kapittel. Huishoudelijk plaatselijk bestuur	15087,84	10940, »
2. „ Publieke veiligheid en gezondheids-gesteltenis, enz.	24101,77	26200, »
3. „ Gemeentewerken	10925,54	12650, »
4. „ Handel en scheepvaart.	00,00	00,00, »
5. „ Caserneering, logementen en militaire transporten	4, »	1000, »
6. „ Publieke weldadigheid	60342,00	64518,04
7. „ Ecredienst	1500, »	1500, »
8. „ Openbaar onderwijs	53754,53	40501,00
9. „ Schoone Kunsten.	6076,45	6800, »
10. „ Gevestigde schuld	8224,00	9520,00
11. „ Regelingen	527,88	500, »
12. „ Herhalingen.	7700,27	5141,67
13. „ Buitengewone uitgaven	00,00	1000, »
14. „ Verschillende uitgaven	5805,87	5900,25
15. „ Nieuwe werken en bijzondere uitgaven	6581,01	23811,08

Totaal 186508,85 215245,05

UITKOMST DER BEGROOTING VAN 1887.

Ontvangsten	fr. 237.560,10
Uitgaven	» 215.245,05
	<hr/>
	Overschot fr. 22316,25

Oude schulden.

Zie ons verslag van 1882-1883.

De rentconstitutie VAN LISSUM, A. M., is bij akt van deeling van 30 December 1885 voor Mr Boone, notaris alhier, bevallen aan Dame M. C. F. Van Hal, echtgenote van M. Edmond Mesmaekers.

Bij denzelfden akt van deeling bekwam de heer Florent Van Hal, de rentconstitutie op naam van Joachim Lauwers.

Leeningen.

Om den finantieelen dienst voor 1886 te verzekeren, hebben wij ons verplicht gezien in de begrooting van dit jaar eene zesde en laatste uitgaaf te schrijven op de leening van 1880, waarvan nog 19000 franks beschikbaar bleven.

Deze laatste uitgaaf werd gerechtvaardigd door de frs. 12978,24 onder kapittel XIII, als buitengewone uitgaven geschreven, en waaronder eene toelaag aan het Armbestuur van 9300 franks, vermeerderd met de 6000 franks onder kapittel XV, artikel 2 gebracht, voor nieuwe werken, 1^e annuïteit voor de buurtspoorwegen inbegrepen.

De stad heeft dus ten haren laste eene leening van 180.000, „ franks, waarvan tot heden frs. 10.000, „ zijn afgelegd geworden.

De gedeeltelijke uitgifen dezer leening aan 4 ten honderd geschieden als volgt :

1° uitgaaf van fr. 100.000, „ in Mei, Juni en Juli 1880.

2° „ „ „ 30.000, „ op 16 December 1881.

- 3^e „ „ 10.000, „ op 1 Juli 1884.
- 4^e „ „ 7.600, „ op 1 September 1884.
- 5^e „ „ 13.400, „ op 1 Juli 1886.
- 6^e „ „ 10.000, „ op 1 Juli 1886.

Zij is verwezentlijkt door :

110 titels van 1000 franks, 't zij fr. 110.000, „
100 „ van 500 „ „ 50.000, „
70 „ van 200 „ „ 14.000, „
60 „ van 100 „ „ 6.000, „

Samen fr. 180,000, „

Finantieele gesteltenis.

De nedergelegde rekening over het dienstjaar 1885 sluit met eenen boni van fr. 42181,83; hierbij moet worden gevoegd eene som van fr. 6850, „, beloop der buitengewone ontvangsten, die niet zijn ingekomen, en dus nog blijven te ontvangen.

Integendeel blijft er op kapittel XV, eene som te gebruiken van fr. 17538,09, voor nieuwe werken en bijzondere uitgaven, dewelke niet zijn uitgevoerd, en dus op de begrooting voor 1887 moeten worden herbracht.

In aanzien dezer zcude de ware boni bedragen fr. 31493,74.

In 1885 bracht één opcentiem, ongeveer zuiver op voor de gemeente :

Op de grondlasten fr. 366,71.

Op het personeel „ 327,59.

Op de patenten „ 143,08.

Totaal fr. 837,38.

Comptabiliteit.

BEGROOTING VAN 1886.

De bestendige Deputatie stelde deze vast in:

Ontvangsten	fr. 219430,39
Uitgaven	„ 207251,27
In overschot	fr. 12179,12

Rekening van 1885.

De nedergelegde rekening bedraagt :

In ontvangsten	fr. 228490,68
In uitgaven	„ 186308,85
In overschot	fr. 42181,83

Pensioenkas der toegevoegden.

De opname van het fonds, op 3 Maart dezes jaars, besta-
tigde in :

Ontvangsten	fr. 2531,76
Uitgaven	„ 1311,79
Overschot	fr. 1219,97

Even als verleden jaar, is er met dit overschot eene bel-
gische rent 3 % van fr. 1000, „ aangekocht, mits eene som
van fr. 948,94, en op 's lands grootboek ingeschreven onder
n. 15069.

TITEL IV.

Liefdadige gestichten.

Bureel van weldadigheid.

De heer Alfons Verwimp, advocaat, lid van het Bestuur,
werd bij koninklijk besluit van 27 December 1885, tot vre-
derechter van het kanton Arendonck genoemd.

Hij is tot hiertoe nog niet vervangen.

Geneeskundige dienst.

De heeren Goffin L., Huybrechts, H., en Vermeirsch, J.,
blijven voortdurend het ambt van geneesheeren van den
arme waarnemen.

Roerende en onroerende goederen.

Zonder verandering.

Giften en legaten.

In zitting des Raads van 11 Mei 1886 is de beraming van
het Armbestuur goedgekeurd, houdende aanneming van
een legaat van fr. 1000. „ gedaan door wijlen Jan Steymans,
overleden te Turnhout op 20 Januari dezes jaars, op last
van jaarlijks, op of omtrent zijnen sterfdag, te doen cele-
breeren eene lezende mis met *De Profundis* voor hem,
zijne afgestorvene broeders en zusters, en voor zijne ouders.

Het kerkmeestersbureel van St Pieter is insgelijks ge-

machtigd den last aan te nemen voor het exonereeren dier mis, aan het stipendium van vier franken, waarvan drie voor honorarium en eene voor onkosten van bestuur.

Aankoopingen, verkoopingen, mangelingen.

De verkoop van strooisel in de bosschen van den arme, bracht dit jaar fr. 359,70 op.

Het Bestuur verkreeg de toelating eene som van 300 franken te nemen op de opbrengst van verkochte kanada-boomen in 1885, om jonge boomkens ter herplanting aan te koopen.

Bij akt van 4 Januari 1886 verkocht het Armbestuur eene hoeveelheid staande te wassen mast, boomen en strooisel, alsmede gekapt hout.

Deze verkoop bracht op fr. 1640.65. De staat van onkosten bedroeg 28,02 franken.

Aflegging en aanlegging van kapitalen.

Zonder verandering.

COMPTABILITEIT.

REKENING 1885.

Zij bedraagt :

In ontvangsten . . . . . fr. 50613,70

In uitgaven . . . . . „ 53454,42

In overschot fr. 2840,72

BEGROOTING 1886.

Deze bedraagt in :

Ontvangsten, allerlei . . . . . fr. 56665,78

Uitgaven . . . . . „ 56502,89

Overschot fr. 72,89

De som van 28400. „ franken, in de stedelijke begrooting van 1885 geschreven. onder art. 2 van kap. VI, voor gewonen onderstand aan het Bureau van Weldadigheid, is voor 1886 vermeerderd met 1000 franken, uit oorzaak der verhooging der jaarwedden van het geneeskundig personeel, die van 2000 op 3000 franken zijn gebracht. Deze vermeerdering heeft immers een bestendig karakter. Buiten dien is er onder kapittel XIII, artikel 4, eene buitengewone toelaag van 9300 franken toegestaan aan Stads Armbestuur, om het evenwicht te herstellen in zijne begrootingen.

Deze maatregel was noodig geworden door de geheele verdwijning van den boni der vorige dienstjaren, hetwelk bijzonderlijk hiëraan is toe te schrijven, dat het Armbestuur, bij ontoereikendheid van sommige kredieten, sedert eenige jaren, niet meer zooals vroeger, bijkredieten op de stadskas vroeg, maar dezelve verzocht heeft, en door den Raad gemachtigd is geweest te nemen, op den eventueelen boni zijner loopende rekeningen.

De bijdrage der stad tot vorming van het gemeenzaam fonds, beliep in 1886 in het geheel 10,331. „ franken.

Onderstanden, Uitdeelingen.

Wij ontleenen aan de nedergelegde rekening over 1885 eenige cijfers, dewelke ons over de bijzonderste onderstanden nadere inlichtingen geven ; zij bedroegen ;

In geld	fr. 12000. "
In brood	" 10500. "
In kleedren, lijnwaad en beddegoed	" 998.50
In geneesmiddelen	" 1599.58
Jaarwedden der genees-, heel- en vroedmeesters "	2000. "
Mondkosten enz. der bestedingen	" 12128.01
Voor armen, ter woonst in vreemde gemeenten te helpen in 1885	" 2187.66
Voor armen ter woonst in vorige jaren	" 30.52
Voor huishuren	" 2500. "
Aan vreemde behoeftigen, in de stad verblijvende "	5343.49

Betwistbare zaken.

Geene.

Godshuizen.

BESTUUR.

Dit is hetzelfde gebleven.

Roerende en onroerende goederen.

Het Bestuur der Godshuizen heeft aan de Nationale Maatschappij der buurtspoorwegen eenen akker verhuurd ter streke den Antwerpschen steenweg, groot omtrent 1 hectare 25 aren, om te worden gebezigt tot bergplaats van het materieel der buurtspoorlijn.

De voorwaarden dezer verhuring zijn uiterst gunstig voor het belanghebbend bestuur.

Giften en legaten.

Er zijn, noch aan het Gasthuis noch aan St. Petrus Gods-

huis, gedurende het verloopene dienstjaar, giften gedaan geworden.

Aankoopingen, verkoopingen, mangelingen.

Wij hebben hieromtrent niets merkwaardigs te vermelden.

Aflegging en aanlegging van kapitalen.

St. Elisabeth's Gasthuis.

Ontvangsten :

Van verkochte boomen fr. 268.04.

Verkocht fr. 14000 Belgische annuïteiten 4 % aan 108 franks, netto 15091.31.

Verkocht fr. 2000 Belgische annuïteiten 4 % à fr. 108,30, netto 2166.31.

Uitgaven :

Aankoop van 350 Belgische obligatiën 2 1/2 % à fr. 80. " netto fr. 282.31.

Aankoop van fr. 13400 obligatiën der stad Turnhout, 1880 à 4 % aan pari . . . . . fr. 13400. "

Id. fr. 3800 id. . . . . " 3800. "

St. Petrus Godshuis.

Verkocht fr. 14000 annuïteiten 4 % aan fr. 108,30, netto 15164.49.

Hiermede aangekocht fr. 15200 obligatiën der stad Turnhout 1880 4 % aan pari fr. 15200. "

Begijnhof.

Van verkochte boomen door ministerie van notaris Dierckx fr. 663.67.

Hiermede aangekocht fr. 850 Belgische obligatiën
2 1/2 % à fr. 80. » fr. 685.58.

Comptabiliteit.

De begrootingen voor 1886 werden vastgesteld als volgt :

	ONTVANGSTEN	UITGAVEN	OVERSCHOT
St. Elisabethsgasthuis	fr. 20827,01	fr. 20800, »	fr. 27,01
Begijnhof	» 14901,22	» 14874,35	» 26,87
St. Petrus Godshuis	» 56622,47	» 56362,50	» 59,91
Algemeen totaal.	fr. 78550,70	fr. 78250,01	fr. 115,79
Dië voor 1885 bedroegen	» 77034,00	» 76914,02	» 119,68

Verschil in (meer	fr. 1516,10	fr. 1521,99	fr. 00,00
(min	» 00,00	» 00,00	» 5,89

Voor de herplaatsing van kapitalen werd er in de begrootingen gebracht :

Van St. Elisabethsgasthuis	fr. 2125, »
Van het Begijnhof	» 00,00
Van St. Petrus Godshuis	» 5000, »
Totaal	fr. 5125, »

De ingezondene rekeningen over het dienstjaar 1885 sluiten als volgt :

	ONTVANGSTEN	UITGAVEN	OVERSCHOT
St. Petrus Godshuis	fr. 55096,87	fr. 50499,46	fr. 4597,41
Begijnhof	» 16005,53	» 15502,44	» 501,11
			malislot
St. Elisabeths Gasthuis	» 24208,08	» 24575,15	» 164,47

Betwistbare zaken.

Geene.

Fondatie en Infirmierie op het Begijnhof.

Buiten de bestuurster en hare helpster, waren er 6 zieke of gebrekkige begijnen in de Infirmierij; in de fondatie werden er 9 onderhouden.

St. Elisabeth's Gasthuis.

PERSENEEL.

Bij koninklijk besluit van 2 Mei 1886, is aan Mej. Kerstens, Maria, in het klooster, zuster Monica, het burgerlijk kruis van eerste klas toegestaan, tot belooning harer loffelijke diensten, gedurende 44 jaren aan de openbare liefdadigheid bewezen.

Er zijn thans 21 religieuzen.

ZIEKENEN.

Men verpleegde in het Gasthuis gemiddeld 42 zieken, waarvan de onderhoudspris per dag werd vastgesteld op fr. 1.52 per persoon.

In het geheel werden er onderhouden :

Ten laste van Turnhout	331 personen.
» van andere gemeenten	18 »
» van den Staat	2 »
Voor hunne penningen	31 »

Totaal 382 personen.

St. Pieter's Godshuis.

De gemiddelde bevolking van het gesticht beliep tot 105 bestedelingen. Hierin zijn begrepen de ouderlingen van beide geslachten, alsook de jongens en meisjesweezen.

De middelmatige onderhoudspris per man en per dag was fr. 0.68 1/2.

ZINNELOOZEN.

Er zijn thans ten laste der stad in de verschillende

gezondheidshuizen van het rijk, 21 zinneloozen geplaatst.
In 1885 beliep het 1/4, hiervoor betaald, fr. 2219,90.

BLINDEN EN DOOFSTOMMEN.

Men betaalde voor dezen dienst fr. 465,11. Tegenwoordig zijn er 4 stomdoover en 1 blinde te Brugge, 1 blinde te Zwijndrecht en 1 stomdoove te Lovendegem.

BEDELAARSWERKHUIZEN.

Gemiddeld zijn er 30 à 31 bedelaars te onderhouden. Onverminderd de 3/4 ten laste van het gemeenzaam fonds, betaalde men hiervoor fr. 3504,57.

Voor de 3 minderjarigen in de hervormingschool te Ruysselede betaalde men fr. 975,80.

TITEL V.
Eeredienst.

Geestelijkheid.

Op 28 Mei. ll. herdacht de eerw. heer J. B. Van de Velde, pastor-deken van St. Pieter, zijn vijftigjarig priesterschap. Te dier gelegenheid waren tal van bijzondere gebouwen bevlacht, en bracht men den Jubilaris serenaden.

Op Maandag, 5 Juli 1886, was het feest in onze stad.

Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid, Petrus Lambertus Goossens, Aartsbisschop van Mechelen, deed zijne officieele intrede.

Al de geestelijke corporatiën, de broederschappen, de muziekmaatschappijen en de gilden der stad, hadden het zich ten plicht gerekend den Aartsbisschop, bij de aankomst van den spoortrein, ten 12,36 ure, aan de standplaats van den ijzeren weg stoetsgewijze te gaan afhalen.

Zijne aankomst werd overeenkomstig het keizerlijk decreet van 24 messidor, jaar XII, met vijf kanonschoten begroet.

Ten huize van dame W^e Caron-Versteyley, particuliere, op den Antwerpschen steenweg woonachtig, verwelkomde het College van Burgemeester en Schepenen den Hoogwaarden Prelaat, waarna de stoet jubelend naar de parochiekerk van St. Pieter toog.

In den namiddag brachten verschillende maatschappijen eene serenade aan den gevierden Aartsbisschop.

Al de straten hadden gewedieverd voor de versiering.

Praalbogen, wimpels, vlaggen, jaarschriften prijken ten allen kant; ja, zelfs de kleinste steeg had triomfarken opgericht, om den eerwaarden Kerkvoogd waardig te huldigen.

Eene algemeene verlichting der stad had des avonds plaats, en sloot dit heugelijk feest, dat, dank zij het schoone weder van gansch den dag, bijzonder mocht gelukken.

De volgende dagen werd het Vormsel toegediend aan de jongelieden van beide geslachten der stad en der omliggende gemeenten.

Kerkfabrieken.

Wij hebben deswegens geene veranderingen aan te stippen.

REKENINGEN OVER 1885.

a. St Petrus kerk.

De bestendige Deputatie bracht dezelve in :

Ontvangsten, op	fr. 18783,37
Uitgaven	„ 20558,70

Met een malislot van fr. 1775,33

b. O.-L.-V. te Sevendonck.

Deze is door de provinciale overheid vastgesteld in :

Ontvangsten, op	fr. 727,62
Uitgaven	„ 701,95

Met een overschot van fr. 25,67

BEGROOTINGEN VOOR 1886.

a. St. Petrus kerk.

Ontvangsten, allerlei	fr. 18430.06
Uitgaven	„ 18386.14
Overschot	fr. 43.92

b. O. L. V. te Sevendonck.

Ontvangsten, allerlei	fr. 696.67
Uitgaven	„ 679.88
Overschot	fr. 16.79

Roerende en onroerende goederen.

Zonder verandering.

Giften en legaten.

Het kerkfabriek van St. Pieter ontving in den loop van het jaar 1886, een legaat van fr. 250, gedaan door wijlen Joannes Steymans, overleden te Turnhout op 20 Januari 1886, met last van jaarlijks op of omtrent zijnen sterfdag te doen celebreeeren, eene lezende mis met De profundis, voor hem, zijne afgestorvene broeders en zusters, en voor zijne ouders.

Kapitalen.

Zonder verandering.

TITEL VI.

Openbaar Onderwijs.

College van humaniteiten.

Het St. Joseph's College blijft in bloei toenemen.

Het getal der leerlingen is in de laatste jaren sterk aangegroeid.

Voor wat betreft de Apostolische school, over eenige jaren alhier gesticht, is men bezig een prachtig nieuw gebouw op te richten ter streke den Graatakker, hetwelk, onder de kundige leiding van den bouwmeester Taeymans, zeer doelmatig zal ingericht worden.

Staats Middelbare Jongensschool.

Hare bevolking blijft steeds aangroeien; het getal leerlingen, dat in vorig jaar tot 190 beliep, klom tot 204.

In den algemeenen prijskamp tusschen de middelbare scholen van het Rijk, heeft zij zich wederom bijzonder onderscheiden. De jonge leerling Emiel Spruyt, van Turnhout, behaalde den eersten prijs van de vlaamsche taal (Rangschikking B), en zijn nog jongere studiemakker, Joseph Vermeirsch, insgelijks van Turnhout, het 2° accessit (Rangschikking A).

Verder meldt het officieel verslag ook nog de leerlingen :

Jos. Govaerts, van Turnhout, die 67,5 punten behaalde in den algemeenen prijskamp en 55 punten in dien van de vlaamsche taal (Rangschikking C).

Frans Dufour, van Turnhout, die in den algemeenen prijskamp 54,5 punten bekwam (Rangschikking A).

In het onderwijzend personeel hebben zich de volgende veranderingen opgedaan :

M. Bex-Vandeweegh werd bij min. besluit van 3 October 1885 voorloopig, en bij min. besluit van 24 April 1886 bepaald aangesteld als leeraar der muziek.

M. L. Ceustermans, onderwijzer, werd gelast met de bijgevoegde cursus der Engelsche taal.

M. Emiel Allegaert, wiens bepaalde benoeming als onderwijzer alhier dagteekent van 29 Meert, is in den loop der maand Junij, als regent naar Laeken verplaatst, en werd vervangen door den heer J. Adriaensen, vroeger gemeente-onderwijzer te Brecht.

Bij koninklijk besluit van 5 Juni ll. bekwam de heer Karel Bertels, onderwijzer, eene buitengewone jaarlijksche toelaag van drij honderd franken, als belooning voor de diensten, door hem bewezen, en voor den iever dien hij toonde gedurende zijne lange onderwijzersloopbaan; bij koninklijk besluit van 17 Juni werd hij vereerd met de burgerlijke decoratie van 1° klas.

Deze laatste onderscheiding viel insgelijks ten deel aan den eerweerden heer J. B. Vandevelde, Pastoor-Deken, als lid van het Besturend Bureau onzer middelbare school sinds meer dan vijf en twintig jaren.

Zie ook TITEL XII, *Gemeentegebouwen*.

Gemeente lager onderwijs.

LAGERE SCHOLEN, BEWAAARSCHOOL.

Het onderwijs is onder alle opzichten bevredigend.

Beramende over de te betalene schoolgelden, zijn dezelve in den laatsten trimester van 1885 voor een gansch schooljaar vastgesteld als volgt :

In de scholen van lager onderwijs in het centrum :

Voor de hoogste klas	fr. 24. "
" middelklas	" 18. "
" laagste klas	" 12. "

In de school van Sevedonck :

Voor de hoogste klas	fr. 12. "
" middelklas	" 9. "
" laagste klas	" 6. "

Het schoolgeld voor de bewaarafdeeling is bepaald op 6 franks 's jaars.

In het personeel is geene verandering gekomen, en de jaarwedden zijn dezelfde gebleven.

In den loop van het schooljaar 1885—1886 werden de gemeentescholen bijgewoond door 80 jongens en 178 meisjes. De bewaarschool telde 142 kinderen.

Onderstand voor het Lager Onderwijs.

Wij ontvingen van den Staat ten titel van gewone toelaag . . . . . fr. 9000. "

Van buitengewone toelaag . . . . . " 681. "

" de provincie voor gewone toelaag " 1520. "

Samen fr. 11201. "

Wij hadden hiervoor in de begrooting van 1885 fr. 9966. " gebracht.

Voor de bewaarscholen werd eene toelaag van den Staat vergund van frs. 750. "

De provincie verleent hiervoor geene onderstanden meer.

De bijdragen der stad beliepen :

voor het lager onderwijs tot . . . . . fr. 18849. "

voor de bewaarscholen . . . . . " 3900. "

Bijzonder lager onderwijs.

LAGERE SCHOLEN, SCHOLEN VOOR VOLWASSENEN,
BEWAARSCHOOL.

In de bijdragen der stad voor den dienst van het lager onderwijs zijn begrepen, de toelagen aan de aangenomene jongens- en meisjesschool van het centrum, der gemengde school van het gehucht Sevendonck en der bewaarschool.

De schoolrekening over 1885 geeft op voor onderstanden :

Aan de aangenomene jongensschool . . . . . fr. 10707. "

Aan de " meisjesschool : . . . . . " 7789.56

Aan de " school te Sevendonck . . . . . " 1500. "

Aan de " bewaarschool . . . . . " 2500. "

Deze scholen werden bezocht door 764 jongens en 407 meisjes.

De gemengde school van Sevendonck telde 74 leerlingen.

In de aangenomen bewaarschool zijn 175 jongens en 140 meisjes opgenomen.

De zondagscholen voor volwassenen werden gevolgd door 400 jongens en 300 meisjes.

In de school der Nonnen van het H. Graf ontvingen 442 leerlingen het onderwijs, waaronder 252 tegen betaling, 100 kosteloos, en 90 die insgelijks leeren kantwerken, naaien, breien, enz.

Nijverheid-, Ambacht- en Normalscholen.

Geene.

Bijzondere Kostschool.

Deze meisjesschool, onder het bestuur der Kanunnikessen van het H. Graf, had 32 pensionnaires in 1886.

TITEL VII.

Schoone Kunsten, Wetenschappen en Letteren.

Teekenschool.

De winterleergangen van 1885-86 zijn gevolgd geweest door 216 leerlingen verdeeld als volgt :

In de klas der lijnteekening en geometrische vormen, gegeven door Mijnheer Tyriard . . . . . 58 leerlingen.

In de klas van ornamenten naar teekening en pleister, met boetseering van ornamenten naar pleister en teekening, gegeven door Mijnheer Demeyer . . . . . 117 "

In de klas van bouwkunde, gegeven door den heer bestuurder, P. J. Taeymans. . . . . 39 "

In de klas der decoratie, door denzelfden . . . . . 2 "

De school blijft immer in bloei toenemen, en zelfs zijn er dit jaar leerlingen moeten geweigerd worden uit hoofde der beperkte ruimte der lokalen.

Muziekschool.

Deze blijft allen lof verdienen.

De jongste prijsuitdeeling was een doorslaand bewijs van den iever en de kennis van het onderwijzend personeel en der leerlingen, die ten getalle van 52, allen de lessen van theorie en solfège volgden.

4 leerlingen beoefenden de snaartuigen, en 10 de blaasinstrumenten.

Letterkundige Genootschappen.

Geene.

Muziekgezelschappen.

Wij achten het ons ten plicht al de muziekmaatschappijen der stad te bedanken voor hunne bereidwilligheid tot het opluisteren van al de openbare feesten in 1886 gegeven.

Zoo voor de plechtige intrede van den Aartsbisschop, als voor de inhuldiging van den buurtspoorweg en voor de opluistering der kermisfeesten, hebben allen den grootsten iever aan den dag gelegd.

De uitvoeringen tijdens de kermisdagen, op de kiosk der Grootte Merkt, mochten den meesten bijval genieten, en getuigden van de diepe kennis der edele kunst in al de standen onzer burgerij.

Tot aanmoediging is aan ieder der verschillende muziekmaatschappijen eene toelaag uit de stadskas en een gedenkpenning verleend.

Bijzondere verzamelingen van oudheden, enz.

Wij hebben deswegens niets bijzonders te vermelden.

TITEL VIII.

Gezondheidsdienst.

Openbare gezondheidsgestellenis.

De plaatselijke geneeskundige commissie is dezelfde gebleven.

In het algemeen is de gezondheidstoestand onzer stad opperbest, ten gevolge van hetwelk er weinige sterfgevallen voorkomen.

Men heeft tot hertoe een twintigtal overlijdens te betreuren ten gevolge der kinderbedziekte.

De kroep heeft eenige verwoestingen veroorzaakt tusschen de kinderen van twee tot vijf jaren, en eenige gevallen van kinkhoest met doodelijken afloop zijn waargenomen.

De overlijdens hieraan toe te schrijven, gaan de vijftig te boven.

Koepokinenting.

De mindere volksklas beseft meer en meer het nut dezer inrichting. Ook worden de kostelooze inenting en goed gevolgd.

Begrafenissen.

Het nieuw gedeelte van het Gemeente-kerkhof is tot heden niet gebruikt geworden.

In zitting van 19 December 1885 heeft de Raad, op verlag eener bijzondere commissie, de volgende schikkingen

genomen, betrekkelijk de te verleen en concessieën op het gemeente-kerkhof der stad.

De prijs per vierkante meter is bepaald op 300 franks, waarvan $\frac{2}{3}$ voor de stad, en het overige $\frac{1}{3}$ voor de helft te verdeelen tusschen het Armbestuur en de Godshuizen.

Het minimum der te verleen en concessieën is bepaald op 2 vierkante meters; boven dit minimum zal men in breuk mogen aanvragen; mits al hetwelk de concessionaris van de concessie zal gebruik kunnen maken tot begraving van medefamilieleden, onder verplichting, de tijdruimten door de wet voor de herdelingen vereischt, na te komen.

Er zullen ook geene welkdanige metselwerken meer worden geduld, tenzij er concessie worde aangevraagd.

Rampen en ongelukken.

Openbare rampen hebben wij niet te betreuren gehad.

Wij hebben maar van eene enkele brandramp gewag te maken, deze van 22 Mei 1886, in de Paterstraat, bij den heer F. Van den Nieuwenhuyzen, winkelier en zeeldraaier.

Dank zij de spoedig toegebrachte hulp door het vrijwillig pompierskorps en door de geburen, was de brand welhaast beperkt.

De afgebrande woningen waren verzekerd door de maatschappij „P. R.“ voor eene som van 3000 franken.

Op 12 October 1885 viel de genaamde Jan Van den Hout, metser, werkende aan de schouw van het etablissement Antoon Van Genechten, door het breken eener stelling, van eene hoogte van ongeveer twintig meters. Eenige oogenblikken later was hij een lijk.

Op 4 Februari 1886 vond men den genaamden Verspaendonck, Hendrik, voerman, badende in zijn bloed liggen op den steenweg op Gierle.

Deze ongelukkige had den dood onder zijne eigene kar gevonden.

Brandspuiten.

Het materieel wordt goed onderhouden, en de oefeningen geschieden met de noodige orde en tucht.

Het vrijwillig pompierskorps blijft zijne goede faam steeds waardig.

TITEL IX.

Justitie, Openbare Veiligheid, Gevangenis.

Politie.

In zitting van 18 Februari 1886 hebt Gij den genaamden Jan Van Gompel, oud 29 jaren, tot het ambt van toegevoegde van politie genoemd, in vervanging van Donkers, J., wiens benoeming door de hoogere overheid niet werd bekrachtigd. Deszelfs benoeming werd door den heer Gouverneur der provincie goedgekeurd op 15 Maart volgende.

Op het einde van het jaar 1885 zijn de toegevoegden, door den heer Burgemeester, krachtens het koninklijk

besluit van 29 Juni 1876, gemachtigd geworden tot het dragen van eenen revolver tijdens de nachtdiensten en op de buitenwachten.

De aankoop dier wapens vergde eene uitgaaf van fr. 744,50.

In den loop der maand Maart hebben wij ook het korps der toegevoegden voorzien van waterdichte mantels.

In den afgeloopen winter, was onze stad het tooneel van een aantal nachtelijke diefstallen met braak en beklimming.

Dank zij den aanhoudenden iever onzer toegevoegden, is men er eindelijk in gelukt het spoor der daders te vinden; en deze boeten nog op dit oogenblik hunne misdaden, daar de Rechtbank hun voorbeeldige straffen toepaste.

Gij hebt uit dien hoofde eene vergelding van 25 franken gestemd op 18 Februari dezes jaars, aan de agenten Buyckx en Van Ackerbroeck, die zich bijzonder hadden onderscheiden in hunne opzoekingen.

Misdaden, Overtredingen, Aanhoudingen.

Van 1 September 1885 tot 1 September laatstleden werden er 674 proces-verbalen opgemaakt voor de volgende feiten :

Aanslag tegen de eerbaarheid	4
Bedelarij en landlooperij	2
Brandrampen	1
Eerrooverij	2
Ongemuilbande honden.	25
Dieverij van hout en strooisel	112
Huisdieverij met of zonder braak.	50

Mede te dragen 194

	Medegedragen	194
Dieverij van verschillende voorwerpen en hofvruchten	53	
Misbruik van vertrouwen	3	
Mishandeling, beledigingen en smaadwoorden	133	
Anderc overtredingen aan gemeente en provinciale reglementen	207	
Straatschennis en ruststoornis	62	
Vernieling van veldvruchten	18	
Zinneloozen toestand	3	
Zelfmoord	2	
Drenkelingen	3	
Doodsbedreigingen	2	
Wooschennis	1	
Aftroggelarij	2	
Redding van kinderen	0	
Banbreuk	0	

Totaal 663

Hierbijgevoegd: de Commodo & Incommodo: 9

Samen 674

Ordonnantien en Reglementen.

Bij besluit van 22 Mei 1886 van den heer Burgemeester, werd de verordening van den heer Gouverneur, genomen in uitvoering der wet van 30 December 1882, van kracht gemaakt, en dit om de verspreiding der razernij te beletten.

Algemeene geruchten waren in omloop over zwerfende honden, door deze verschrikkelijke ziekte aangetast; men vermoedde deze bespeurd te hebben in de stad en omliggende gemeenten.

Op 2 Juli volgende werd hetzelfde ingetrokken.

Echter op 19 Juli laatst nam de heer Burgemeester een nieuw besluit.

Gevangenhuis.

Bevolking op 1 Januari 1885	87
Binnengekomen gedurende het jaar	9041
Uitgegaan	9033
Bevolking op 31 December 1885	65
Getal aanwezigheidsdagen	21080
Dagen van onderhoud ter infirmerij	0
Zieke gevangenen	0
Sterftens (schielijk)	1
Gevallen van zinneloosheid	0

Paspoorten.

Sedert 1 September 1885 werden er acht bewijzen van eenzelvigheid gevraagd.

Werkmansboekjes.

Tot 1 September laatst vroeg men er 18.

Aanplakkingen, openbare roepers.

Zonder verandering.

TITEL X.

Militie.

Het register ter inschrijving voor de loting van 1886, bevatte 176 jongelingen.

Onder deze bevonden zich drie vrijwilligers en twee lotelingen die in het buitenland verblijven.

Vooraleer over te gaan tot de loting, werd er een ingeschrevene doorgehaald, daar hij was overleden, zoodat het getal lotelingen beliep tot 175.

Het contingent, door onze stad te leveren, bedroeg 43 manschappen.

Militieraad.

De Militieraad vergaderde andermaal in drie zittingen.

Voor hem verschenen, buiten de lotelingen, 92 uitgestelden van vorige jaren en een ontslagene krachtens artikel 28 der wet.

De geschiktheid tot den dienst der milicianen was ongunstig, daar het hoogste nummer, welk dienstplichtig is, tot 206 steeg.

Slechts twee vrijgestelden van vorige jaren werden tot den dienst aangeduid.

Onder de jongelingen die een dienstplichtig nummer trokken, vinden wij 15 vrijgestelden ter oorzaak van broeder onder dienst, en 10 voor onderstand van ouders of weezen.

Een militiaan werd doorgeschrapt door den militieraad, vermits hij, na dienst genomen te hebben als vrijwilliger, door den krijgsraad was weggezonden als onwaardig nog langer op de kaders te worden behouden.

De provinciale commissie van militie sloot ook een militiaan van den dienst uit, als zijnde voor een jaar gevangenis verwezen geweest uit hooft van diefstal.

VERDEELING VAN HET CONTINGENT.

8 ^e Linieregiment	2
10 ^e id.	1
14 ^e id.	19
Regiment Carabiniers	3
id. Grenadiers	1
id. Genie	2
Bataillon van administratie	1
1 ^e Regiment Gidsen	1
1 ^e id. Lanciers	1
2 ^e id. Artillerie	1
5 ^e id. id.	1
6 ^e id. id.	2
Vrijwilliger, 5 ^e linieregiment	1
Vervangen door het departement van oorlog	6
Achterblijver	1
Totaal 43	

GELEERDHEID DER LOTELINGEN.

Uit de verklaringen der militianen tijdens hunne inschrijving blijkt, dat de staat hunner geleerdheid kan worden vastgesteld als volgt :

Kunnende lezen, schrijven en rekenen	112
id. lezen en schrijven	13
id. alleenlijk lezen	3
Ongeletterden	48
Samen 176	

Hieruit volgt dat 73 % der lotelingen eenen min of meer voldoende graad van lager onderwijs hebben ontvangen.

Burgerwacht.

Een koninklijk besluit van 28 Juni 1886 beval de ontbinding der werkzame burgerwacht van Turnhout. Hetzelve hield de onmiddellijke herinrichting op den voet van een bataillon voetvolk, gevormd door drij kompaniën.

Ingevolge art. 2 van voormeld koninklijk besluit, benoemde de bestendige Deputatie, in zitting van 5 Oogst laatst, den heer E. Brassine, provincie raadslid te Antwerpen, ten einde den optellingsraad en het kiesbureau voor te zitten, en tot de vorming der kompaniën van de nieuwe burgerwacht over te gaan.

In zitting des Raads van 20 September j. l. is de optellingsraad der werkzame burgerwacht samengesteld geworden uit de heeren: Venmans, Car., toegevoegd Griffier; Vues, Jos., secretaris van het Armbestuur; Peeters, H., Gemeentesecretaris.

TITEL XI.

Openbare belastingen. — Jaar 1886.

Kadaster.

Wij hebben in den loop van het jaar doen overgaan tot de herinbinding van al de registers van het kadaster.

Rechtstreekse belastingen.

GRONDBELASTING.

Er waren 1008 artikelen.

Zij bracht op :
In principaal ten voordeele van den Staat . fr. 37700.08

IN OPCENTIEMEN :

1. Voor de provincie 12	fr. 4524. "
2. Voor de gemeente 47	fr. 17718.99

Algemeen totaal fr. 59943.07

Het belastbaar inkomen, tot grondslag aan deze belasting dienende, bedraagt fr. 538574,19.

PERSONEELE BELASTING.

Men telde 1125 belastingschuldigen.

Het bedrag van het lastkohier bestond uit :

Hoofdsom ten voordeele des Staats . . . . fr. 33016.27

OPCENTIEMEN :

1. Voor den Staat 15	fr. 4950.75
2. id. 20 op het principaal der huurwaarde	fr. 1773.55
3. Voor de provincie 12	fr. 3961.80
4. Voor de gemeente 47	fr. 15517.07
5. Boeten, opneming- en schattingskosten	fr. 65.67

Algemeen totaal fr. 59285.11

Ontleding der personeele belasting.

HUURWAARDE.

Deze bedroeg fr. 177355. "

DEUREN EN VENSTERS.

1868 waren aangeslagen aan een frank, en 9628 aan fr. 1,10.

MOBILIAIR.

Hetzelve was aangeslagen voor eene som van fr. 462872. "

DIENSTBODEN.

Aan 8 franks	92
" 10 "	129
" 20 "	69
" 25 "	39
" 10 " met livrei	11
Samen	<u>340</u>

PAARDEN.

Aan 10 franks	12
id. 20 id.	67
id. 50 id.	15
id. 60 id.	6

Patenten.

Er waren 1107 patentplichtigen.

De hoofdsom, ten profijte des Staats, op deze laatsten geheven, beliep fr. 18175,02

OPCENTIEMEN :

1. Voor den Staat 20 . . . . . " 2634,48
2. Voor de provincie 6 . . . . . " 790,37
3. Voor de gemeente 34 . . . . . " 4478,74

Algemeen totaal fr. 21078,61

Provinciale belastingen.

STERKE DRANKEN.

Aangeslagenen 304.
Bedrag des kohiers . . . . . fr. 6071. "

TABAK EN SIGAREN.

Aangeslagenen 121.
Bedrag der rollen . . . . . fr. 1116. "

HONDEN.

440 gewone en 44 jachthonden werden op den rol ingeschreven.

Dezelve beliep . . . . . fr. 2420 "

ACCIJNSRECHTEN.

Voor bieren en azijnen in 1885 . . . . . fr. 29707,24
id. id. id. 1884 . . . . . " 33584 16

Vershil in min fr. 3876,92

De cultuur der tabaksplanten in onze omstreken is onbeduidend.

Ten kantoore van den Rijksontvanger betaalde een landbouwer van Beersse fr. 26,50 voor 1325 planten.

Te Merxplas waren er twee beplantingen aangelegd, waarvan de eene van 150, en de andere van 125 planten.

Deze bleven vrij van recht, daar de wet de cultuur van 150 planten duldt.

De suppletieve rol van den eersten trimester 1886 houdt

in personeel fr. 1259,13, verdeeld in 46 artikelen, en in patent 1434,53, verdeeld in 175 artikelen.

Degene van den 2ⁿ trimester van dit jaar behelst 8 artikelen op het personeel met fr. 231,42, en 52 op het patentrecht met fr. 377,78.

Stedelijke belastingen. — Jaar 1886.

10 % op het bebouwd kadastraal inkomen der bewoonde huizen, lusthuizen en nijverheidsgebouwen	fr. 26307,10
5 % id id.	" 13198,55
Op paarden en ossen	" 4528,80
Op de rijtuigen	" 3220, „

Samen fr. 47344,45

Het kohier voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen in 1886, bedraagt fr. 3226,30.

TITEL XII.

Openbare werken.

Personeel.

Zonder verandering.

Groote wegen en straten.

Tengevolge van het aanleggen der buurtspoorlijn tot op de Groote Markt, is de Gasthuisstraat opgebroken geworden.

Dezelve is met allen spoed hergekasseid geweest, doch men is thans bezig op menige punten herstellingen te doen.

Openbare verlichting. Gaz.

Even als voorgaande jaar geven wij hier eene samenvattende tabel der uitgaven, door de openbare verlichting veroorzaakt in 1885.

Maanden.	Verlichting der straten.		Totaal in franks.	Verlichting van 't stadhuis en van de nachtwacht.		Totaal in frank.	Onvoorzienne uitgaven
	Uren	Prijs		kub. met.	Prijs		
Januari	47697	0.02 c	935,04	105	0.20 c	20,60	4,20
Februari	57500	»	740, „	75	»	14,00	
Maart	34590	»	087,80	87	»	17,40	
April	26728	»	554,56	83	»	16,60	
Mai	20850	»	416,60	75	»	15, „	
Juni	14700	»	293,98	60	»	12, „	
Juli	17326	»	530,52	40	»	9,90	
Augusti	24574	»	487,48	63	»	15, „	
September	30000	»	600, „	75	»	14,00	
October	57806	»	756,12	95	»	18,60	
November	44610	»	892,20	118	»	25,00	1,50
December	50674	»	1015,48	150	»	26, „	15,58
Totalen	586754	0.02	7754,68	1600	0 20'	201.80	10,08

Markten.

Onze maandelijksche veemarkt blijft steeds aangrooien. De nieuwe verbinding van den buurtspoorweg zal haar ongetwijfeld nog in bloei doen toenemen.

De middelmatige prijs van het vleesch was in 1885-86 als volgt:

Ossenvleesch	per kilogram	fr. 1,60.
Koenvleesch	"	" 1,20.
Vaarzenvleesch	"	" 1,30.
Kalverenvleesch	"	" 1,70.
Stierenvleesch	"	" 1,20.
Schapenvleesch	"	" 1,60.
Varkenvleesch	"	" 1,40.
Paardenvleesch	"	" 1, ..

Ziehier de staat volgens opname, der hoornbeesten en andere, op onze maandelijksche veemarkt te koop gesteld.

Te koop gesteld vee.		Ossen	Koerien	Vaarzen	Kalveren	Stieren	Schape	Varkens	Paarden	Stuks vee ter markt gebracht.
1885	October	23	431	220	239	4	2	62	0	987
	Nov.	142	346	172	148	13	22	256	9	1108
	Decemb.	194	176	96	108	11	9	184	27	805
1886	Januari	470	288	192	135	22	11	208	12	1338
	Febr.	1019	377	223	322	9	9	150	16	2125
	Maart	232	175	97	123	13	6	172	3	821
	April	123	185	185	117	10	7	140	2	769
	Mei	114	223	162	121	6	8	78	0	712
	Juni	95	239	94	133	6	10	92	0	669
	Juli	42	292	147	119	11	7	72	0	690
Augusti	24	220	124	138	21	14	74	0	615	
Sept.	24	247	179	259	12	5	121	0	847	
Stuks vee ter markt gebracht.		2502	3199	1891	1962	138	110	1609	75	11486
Middelmatige prijs per stuk.		390	310	180	90	250	25	15	0	

Voor het overige verwijzen wij naar het verslag van 1881—1882.

Vleeschhal.

Wij bestatigen dit jaar eene vermeerdering in de opbrengst der verpachte plaatsen in de Vleeschhal.

Zij bracht 489 franken op.

Keurmeestersdienst.

Het mandaat der keurmeesters Antoon Levrie, Jan Van Pelt en Henr. Vueghs is met 1 Januari dezes jaars hernieuwd geworden.

Openbare plaatsen en straten.

Tot verbetering der afwatering in de Lindekenstraat, heeft men de aldaar bestaande goot uitgebroken en hergekasseid.

Verders bepaalt zich de dienst der kasseiingen bij den gewonen onderhoud der Markt en van al de stadsstraten.

Ten einde het buurtwegennet te verbeteren, is er in de Papenbrugge- en Heizijdestraten eene zekere hoeveelheid grond en steengruis aangevoerd geworden.

Een plan van ontworpen lijnrichtingen van de Nicuwstadstraat en van den Kruisseweg tot aan den steenweg op Tilburg, is ter inzage nedergelegd, en hierover zult Gij welhaast te beramen hebben.

Ten gevolge van het voorstel Van Pelt, bij de bespreking der begroting voor 1886 gedaan, opzichtsens de verbetering der stoepen en de algemeene afwatering der stad, bij middel van onderaardsche riolen, heeft de heer ingenieur van

den Waterstaat zich wel met het opmaken eener studie willen gelasten.

Wij hebben ook voorloopige onderhandelingen aangeknoopt met meesters van steengroeven.

Rivieren en waterloopen.

De kuisching dezer, is in den loop van den zomer, naar wensch bewerkstelligd door de boordegenaars.

Wij namen ook een besluit voor eene bijzondere kuisching van den Kasteelloop; hieraan wordt thans gevolg gegeven.

Gemeente-gebouwen.

De voorgevel der Staats middelbare school met de onderwijzerswoning, even als de kiosk en de plint van het stadhuisgebouw zijn herschilderd. Dezes bovenzaal is opnieuw behangen, en zijne daken, alsmede degene der woning van den bestuurder der middelbare school, en van het Kasteel hebben de noodige herstellingen ondergaan.

Wij hadden plannen en bestek opgemaakt voor het bouwen eener groote zaal met dringende verbeteringswerken aan de Staats middelbare school.

Het ontwerp, volgens verkregene inlichtingen, zal de hoogere goedkeuring bekomen, doch het Staatsbestuur, in aanzien der beperkte middelen, waarover hetzelfde voor dergelijke werken beschikt, zal alle hulpgeld weigeren.

Deze verwickeling zou de oorzaak kunnen zijn, dat de uitvoering dezer werken, op de enkele geldmiddelen der stad, onmogelijk zoude worden gemaakt.

Niettemin hebben wij de galerij, die dreigde in te storten, doen afbreken en heropbouwen, om onze verantwoordelijkheid te dekken.

Bijzondere bouwingen.

Men verleende sedert 1 September 1885, 17 toelatingen om te bouwen langsheen de stadsstraten, en slechts 7 nevens de groote wegenis.

Er wordt bestatigd dat de aanvragen voor bijzondere bouwingen van jaar tot jaar verminderen.

Ook in dezen tak van nijverheid schijnt zich de krisis te doen gevoelen.

TITEL XIII.

Landbouw.

Hoedanigheid en opbrengst van den grond.

Zie ons verslag van 1856-57.

Staat van den oogst.

De rogge, in groote hoeveelheid in onze omstreken gezaaid, heeft eene beperkte opbrengst geleverd ter oorzake der schaarschheid van het strooi.

Immers, de jonge scheut heeft te veel van de vorst te lijden gehad.

Nochtans ondervindt men dat het stroo, welk goed schoot, ook eene voldoende opbrengst van graan leverde.

De tarwe integendeel is goed gelukt, en dit is bijzonder het geval met de haver, die meer heeft opgeleverd dan in veel voorgaande jaren.

Voor wat het hooi betreft, hetzelfde is goed van hoedanigheid en opbrengst. Het is met bijzonder schoon weder kunnen ingeschuurd worden.

De aardappelplant, niettegenstaande zij door het nat te vroeg is aangerijpt, levert, zoowel op de hooge als op de lage gronden, veel op. De vrucht is echter ruim voor een derde door het bederf aangetast.

De boekweit, gedeeltelijk mislukt door de koude nachten, is doorgaans beter dan verleden jaar.

De teelt der winter- en zomergarst, vermindert van jaar tot jaar in onze streek.

Wat wij hierboven van de haver zegden, moeten wij herhalen van de toemaat.

Goed van hoedanigheid, heeft zij, dank het aanhoudend gunstig weder, eene buitengewone hoeveelheid opgebracht.

Het najaar stelt zich inmiddels goed voor en doet verhoppen dat de spurrie en de rapen goed zullen gelukken.

De kwijnende toestand van den landbouw wordt grootendeels toegeschreven aan de laagte van den prijs van het vee en aan de betrekkelijk beperkte opbrengsten.

Ook kan de landbouwer zijn werkvolk slecht blijven bezigen, daar hij niet in staat is een degelijk huurloon te geven, en hetzelfde nochtans tot steiging neigt.

Landbouwvoordrachten.

De door het Rijk ondersteunde landbouwvoordrachten, waarvan wij in vorig verslag eenige woorden repten, zijn alhier door den heer L. Dehaes-Brems, van Heyst op den Berg, oud gediplomeerde der tuinbouwschool van Vilvoorde, ter gansche voldoening van eenieder gegeven worden.

Zijne lessen werden met veel aandacht gevolgd; wij stelden te zijner beschikking de bovenzaal van het Stadhuis. De behandeling ter plaatse in tuinen, zooals de snoeiing, de innijping, in een woord de verschillende zomerbewerkingen, volgden malkeer beurtelings op, en werden goed waargenomen door de talrijke toehoorders van de stad en harer omstreken.

De cursussen bestonden uit twaalf lessen over de boomteelt, en tien over de groenteteelt, allen overeenkomstig het programma door het Gouvernement voorgeschreven.

Wij laten hier den inhoud volgen der gegevene voordrachten, met aanwijzing der dagen, op dewelke zij gegeven zijn geweest.

Voordrachten over groenselteelt.

8 November 1885. Aanleg, plan en verdeling van den groenselhof.

15 November 1885. Meststoffen en afwisseling der teelt.

22 id. Zaad en zaaing.

29 id. Teelt der koolsoorten.

6 December 1885. Teelt der wortelsoorten.

- 13 December 1885. Teelt der vruchtsoorten.
 20 id. " doorlevende planten.
 27 id. " meloenen en komkommers.
 6 Januari 1886. " specerijkruiden.
 30 Mei 1886. Tusschen- en opvolgende teelt in het algemeen.

Voordrachten over Fruitboomteelt.

- 8 November 1885. In- en uitwendige samenstelling en levensleer des booms.
 15 November 1885. Voortkweken en planten der boomen.
 22 id. Verschillende bewerkingen van den wintersnoei.
 29 November 1885. Teelt en snoeiing van den pereboom.
 6 December 1885. Teelt van den pereboom in platte vormen.
 13 December 1885. Teelt van den appel- en pereboom in kroonboom. Appelboom in de hoven.
 20 December 1885. Teelt en snoeiing van den perzikboom.
 27 id. Teelt en snoeiing van den abrikoos-, pruim en kersenboom.
 6 Januari 1886. Teelt en snoeiing van den wijngaard, beziestruik, framboos, hazelnoot, enz.
 30 Mei 1886. Over verschillende zomerbewerkingen.
 6 Juni " Over de innijping in het algemeen.
 4 Juli " Over de zomeropleiding, het plukken en bewaren van fruit. Insektenetende dieren.
 Daar het Staatsbestuur zijne tusschenkomst in de kosten

behiel op 150 franks, heeft de stad hare toelaag insgelijks op deze som bepaald.

Deze zoo nuttige voordrachten zijn dus voor goed ter stede ingericht en in aanzien der voortdurende ondersteuning van het Staatsbestuur, brengen wij in het ontwerp van begroo-ting voor de stad ook een nieuw krediet van 150 franks tot voortzetting dier.

Opbrengsten.

De middelmatige opbrengst der granen, zaden, enz. per hectaar op ons grondgebied, wordt geschat als volgt :

Het koren (rogge)	22 hectoliters
De tarwe	30 "
De wintergarst	24 "
De boekweit	25 "
De haver	45 "
De aardappelen	16200 kilogrammen.

Prijs der granen.

In 1885 schat men den prijs der granen middelmatig :

Voor de rogge	per 100 kilos fr. 16 "
" de tarwe	" " 18 "
" de haver	" " 17 "
" de boekweit	" " 16 "
" de wintergarst	" " 20 "
" het koolzaad	" " 35 "
" de aardappelen	" " 6 "

Prijs der boter.

Onze wekelijksche botermarkt is steeds goed voorzien. De middelmatig laagste prijs der boter was fr. 2,16 en de hoogste fr. 3,20 per kilogram.

Broodzetting.

Zonder wijziging.

Beplantingen of ontginningen.

Een koninklijk besluit van 26 September 1885 stichtte een korps van landbouwkundigen van den Staat, en beval de inrichting van proefvelden in elke streek des lands, om te dienen tot het werkdadig onderricht der landbouwers.

Voor de streek der Kempen, (provincie Antwerpen), werd de heer Vandeputte aangesteld met verblijfplaats te Turnhout.

Hij werd bij koninklijk besluit van 9 Maart volgende in deze hoedanigheid opgevolgd voor den heer Ph. Van Elst, met verblijf te Herenthals.

Wij vernemen dat er verscheidene proefvelden door landbouwers en hoveniers zullen worden aangelegd voor de wintergranen.

Deze zullen bestaan uit de teelt der rogge, tarwe en wintergarst, en zullen zeker met belangstelling door de mannen van het vak worden gevolgd.

Veeartsenijdsdienst.

Men heeft geene bijzondere ziekten onder het vee besta-

tigd. Ook op onze maandelijksche veemarkt wordt er niets waargenomen opzichtsens de gezondheids politie der huisdieren.

Prijskamp voor paarden, vee, pluimgedierte en landbouwvoortbrengselen.

Op de Tentoonstelling van vruchten en groenten te Antwerpen, in de omheining der Wereldtentoonstelling gehouden op Zondag, 27 September 1885, bekwam de landbouwmaatschappij van het noorden, afdeling Turnhout, den 3^{en} prijs, bestaande in eene vergulde ingelegde medalie.

TITEL XIV.

Nijverheid.

De onderzoeken van commodo en incommodo, waarvoor de heer kommissaris werd afgevaardigd, beloopt tot negen.

Het college van burgemeester en schepenen, opende zelf het onderzoek over de ontworpen verbinding der standplaats van den ijzeren weg met de dok n. 1 van het kanaal, om de exploitatie te kunnen doen per stoom tusschen deze twee punten.

Dit onderzoek gebeurde van 21 Augusti tot op 7 September, dag op denwelken het werd gesloten zonder opmerkingen.

De onderzoeken worden onderverdeeld als volgt:

Voor het oprichten eener smis	2
id. van bakovens	3
id. van koffij- en peebranderijen	1
id. van slachterijen	2
Voor vergrooting eener ijzergieterij met verplaatsing van den smeltoven	1
Voor de voormelde verbinding	1
Samen	10

Handel op de vaart.

Sedert 1 September 1885 tot het zelfde tijdstip 1886, is er door de vaart van Turnhout naar Antwerpen vervoerd, per ton van 1000 kilogrammen :

Steen	10.033 tonnen.
Pannen en plaveien	1,498 "
Steenkolen	14,317 "
Brandhout en mijnhout	8.115 "
Zand van Desschel en Moll	5.610 "
Heide (voor bezemen)	411 "
Mest	8.615 "
Kasseien van Luik en Dinant	997 "
Graan	230 "
IJzer en koper (rails)	415 "
Minerai de zinc	261 "
Meubelen	55 "
Kalk en ciment	355 "
Hooi	66 "

Verschillende waren (bij beurten)	6,150 tonnen.
Pulpe de betterave	162 "
Zout	177 "
Sterk water en vitriool	336 "

Een koninklijk besluit van 1 Augusti 1886, houdt vermindering der vaartrechten op de vertakkingsvaart naar Turnhout en op de vaart van Turnhout naar Antwerpen, en brengt den tol op 0,005.

Openbare vervoermiddelen.

De verbindingslijn tusschen de standplaats van den ijzeren weg en de dok n° 1 der vaart naar Antwerpen langs St. Job in 't Goor, is in de maand April dezes jaars voorloopig tot stand gebracht.

Een ontwerp van verbinding, om de exploitatie per stoom te kunnen doen, is ter studie, en er heeft reeds een onderzoek "de commodo et incommodo" plaats gehad.

Wij hebben niet opgehouden al onze pogingen aan te wenden tot het verkrijgen der buurtstoomtramlijn tusschen Oostmalle-Turnhout, met aansluiting dergene van Antwerpen-Hoogstraeten, en waarover wij in ons vorig verslag breedvoerig gewaagden.

Daar de Staat zijne tusschenkomst in dezen zijtak bepaalde op 1/4 der onkosten, hebben wij, getrouw aan eene voorgaande stemming, bij beraming van 4 Maart 1886, het aandeel der stad behouden op 3/5 van de helft, zijnde 182,000, "franks, waarvan zij zich zal kwijten bij jaarlijksche annuïteiten 3 1/2 %, of 6370, " franks gedurende negentig jaren.

De aanbesteding der werken van de tramlijn, geschat op fr. 99,866,80 (aardewerken, bestratingen en wegen), werd door de zorgen der Nationale Maatschappij te Brussel op 7 April laatst bewerkstelligd, en toegewezen aan den heer Robert, aannemer te Peruwelz, voor de som van 72,200 „ franken.

Bij koninklijk besluit van 19 April 1886, (staatsblad van 22 April volgende), werd de Nationale Maatschappij concessiehouder der stoomtramlijn verklaard.

De bijzonderste bepalingen zijn :

„ Dat deze zal aangelegd, onderhouden en benuttigd worden als zijtak der buurtlijn Antwerpen-Hoogstraeten; de Staat zal tusschen komen voor fr. 152,000 „, zijnde het 1/4, en zal zich hiervan kwijten bij negentig annuïteiten van 5320 franken; er zal maar ééne en dezelfde reeks aandelen worden gevormd voor de twee buurtlijnen Antwerpen-Hoogstraeten en Oostmalle-Turnhout. „

Men heeft niet vertoefd om de lijn tot stand te brengen, en met verbazende snelheid zijn de werken vervorderd geworden, zoodanig, dat tegen alle verwachting in, de plechtige inhuldiging reeds op Dinsdag, 17 Augusti 1886, heeft kunnen plaats hebben.

In dit vooruitzicht had de Raad, in zitting van 26 Juli 1886, eene bijzondere Feestcommissie benoemd, en een krediet van 4000 franks gestemd, bij herhaling op de begrooting van 1887.

Tot leden dezer commissie werden gekozen:

In den Raad, de heeren Burgemeester en Schepenen,

Van Pelt, G.; Straelen, J. B.; en Hombrouck C.; en buiten den Raad, de heeren Caron, L.; Mesmaekers, Isid.; Sanders, Eug.; Truyens, J. F. en Van Paesschen, Jos.

De dag der plechtige inhuldiging dient te worden vereeuwigd in de jaarboeken onzer stad.

Reeds lang voor het aangekondigde uur bezetteden duizenden toeschouwers geheel den Antwerpschen steenweg, alwaar de Gemeente-Raad van Turnhout, het puik der Turnhoutsche bevolking, en meest al de maatschappijen der stad, de aankomst van den Feesttrein verbeidden.

Rond twaalf uren komt de prachtig versierde trein aangestoomd, en houdt stil ter hoogte van den ijzeren weg op den Antwerpschen steenweg.

Onmogelijk de geestdrift weer te geven der saamgestroomde menigte. De reizigers stappen af; luidé hoerrah's weergalmen; de hoeden wuiven; het muziek heft het nationaal aria aan, en tusschen dit alles ontvangt de Gemeente Raad de heeren Ministers met den heer Gouverneur der provincie en de talrijke Genoodigden.

De stoet stelt zich in beweging langs de rijk versierde Gasthuisstraat, om zich, onder het gelui der klokken, het spelen van den beiaard en het gedommel der kanons, naar het Stadhuis te begeven. Hij werd gevormd door een peloton gendarmen; de fantaren De Onafbankelijken; de maatschappij St. Joseph der timmerlieden; de liedertafel Kunst en Nijverheid van het établissement Ant. Van Genechten; de fanfaren der maatschappij Orpheus; de maatschappij Den Edelen Hanboog te Oosthoven; de strijders van 1830; de harmonie L'Echo de la Campine.

Dan volgden twintig bijzondere opene rijtuigen, feestelijk uitgedoscht en met prachtige paarden bespannen, dewelke gevolgd door eene eerewacht te paard der bijzonderste Turnhoutsche familiën, al de Genoodigden naar het Stadhuis voerden.

De Feesttrein, die voor de eerste maal tot op de Grootte Markt stoomde, volgde langzaam en statig den stoet, en voerde de geestesverrukking der menigte ten top.

Ter markt speelden de muziekmaatschappijen beurtelings op het kiosk eenige hunner schoonste stukken, terwijl op het Stadhuis de plechtige ontvangst der talrijke Genoodigden plaats greep.

De heer Burgemeester uitte zich in dezer voege :

WELEDEL ACHTBARE HEEREN,

Het magistraat onzer stad, zegt U allen welkom in ons midden.

Turnhout, zooals gij weet, Mijnheeren, is op een der verste uithoeken van ons land gelegen, maar is tevens ook een der plaatsen, welke zich het meest door hare nijverheid hebben doen onderscheiden.

Jaren en jaren lang heeft Turnhout op zijne eigene vleugelen moeten vliegen ; het lag aan zich zelve overgelaten, zonder de minste buitenlandsche, noch binnenlandsche middelen van gemakkelijk verkeer te bezitten.

Koning Willem had echter het belang begrepen, dat er bestond, Turnhout met onze groote koophandelstad te verbinden, en in 1822 werd de steenweg gelegd van Antwerpen naar Turnhout, langsheen welken de nieuwe baan loopt welke wij heden inhuldigen.

De omwenteling van 1830 volgde kort op het voltrekken van dit werk, en wij weten allen hoe zeer in de eerste tijden van ons volksbestaan, onze landbestuurders alles in het werk moesten leggen, om de geldkas niet bestendig uitgeput te vinden en tevens aan de dringendste noodwendigheden van buiten- en binnenpolitiek te kunnen voldoen.

Het uur van vrede eens aangebroken, en de grootste uitwendige bezorgdheid uit den weg geruimd, haastte zich ons Staatsbestuur voor de stoffelijke belangen van het land te zorgen; en Turnhout niet vergetende, deed het rond 1840 den steenweg leggen van Turnhout naar Diest, eenen strategischen weg, als men wil, maar die, in alle geval, Turnhout bevoordeelde, met de Zuider-Kempen aan de arondissementshoofdplaats te verbinden.

Later zien wij de vaart maken van Turnhout langs den Blauwen Kei, naar het vertakkingskanaal van de Maas naar de Schelde; later nog worden de provinciale steenweg van Turnhout naar Moll, de Staatssteenwegen van Turnhout naar Tilburg, van Turnhout naar Breda over Baerle-Hertog, van Turnhout naar Hoogstraeten, en zoo verder naar Breda; de steenweg van Turnhout naar de hollandsche grens over Arendonck, in de richting van Eindhoven en de Staatsteenweg over Gierle naar Herenthals, en de vaart van Turnhout naar Antwerpen over St Job in't-Goor daargesteld, en hierbij wönnen wij zooveel meer vervoermiddelen om onze fabrikaten hunne binnen- en buitenlandsche bestemming te doen bekomen.

In 1853 schonk het toenmalig Staatsbestuur aan eene

naamlooze maatschappij een ijzerenweg van Turnhout naar Antwerpen langs Herenthals, Lier en Contich, en men meende aan hoogerhand, zooals het volk zegt, dat wij dan in een echt *Eldorado* zouden leven en wij in der eeuwigheid niets meer zouden te vragen hebben.

En men vergat dat Turnhout, dat zulke harde tijden had beleefd, dat zijne tijken, zijne speelkaarten, en zijne gekleurde papieren had weten te verspreiden over de gansche wereld, niettegenstaande zijne ongunstige ligging; men dacht dat Turnhout niet cijferen kon en het niet wist dat om Antwerpen te bereiken, wij gedurig 13 kilometers meerder weg moeten betalen, zoo voor personen als voor koopwaren, dan de wezentlijke afstand tusschen Turnhout en Antwerpen beslaat.

En geen wonder dus, dat wij sedert meer dan 20 jaren, bij alle opvolgende Staatsbesturen, gedurig aan de deur klopten, om eene rechtstreeksche verbinding per ijzeren weg, met onze groote handelstad te bekomen; dat wij hemel en aarde verroerden, om langs onze stad eene ijzeren baan te bekomen, welke Antwerpen met Eindhoven en het noordergedeelte van Duitschland zou verbinden.

Maar, eilaas! ons geroep verging in de lucht, en buiten eenige schoone beloften van belangstelling en onderstand, bleef alles, zooals dikwijls, in het vergeetboek liggen.

Thans echter, — en wij bestatigen het met geluk — wordt aan Turnhout een begin van voldoening gegeven. Turnhout is nu rechtstreeksch door eenen buurtspoorweg met Antwerpen verbonden; en, ons meenens, zal de nieuwe lijn het

handelsverkeer tusschen de twee steden merkkelijk vermeerderen en bestendig doen aangroeien.

Wij weten en zullen niet vergeten, Mijnheeren, aan wie wij dezen nieuwen spoorweg verschuldigd zijn; aan onze heeren Ministers eerst, die onze billijke vraag krachtdadig hebben ondersteund; aan de Nationale Maatschappij, die het nut begrijpende van de Antwerpsche lijn, dezelve bereids heeft aangenomen, en, na goedkeuring, spoedig heeft weten tot stand te brengen; aan de heeren Senateurs en Volksvertegenwoordigers van de arrondissementen Turnhout en Antwerpen, die allen ons in onze pogingen hebben geholpen; aan de heeren Gouverneur en leden der bestendige Deputatie en van den provincie raad, die nog eens de provinciebelangen hebben weten te begrijpen, en tot het gemeenebest hebben weten gade te slaan.

Aan allen, Mijnheeren, zij onze beste, onze vurige dank.

En nu, bij het eindigen van deze korte aanspraak, dat het mij toegelaten zij, u nogmaals, zooals bij mijne eerste woorden, een hartelijk welkom toe te roepen. »

Donderende toejuichingen bevielen dezen welkomsgroet, die in het vlaamsch beantwoord werd door den heer J. Devolder, Minister van Justitie, afstammeling eener oude Turnhoutsche familie.

ZEd. dankte den heer Burgemeester, in zijnen naam, in naam des heeren Ministers van IJzeren Wegen, Posten en Telegrafien, en in naam van al de Genoodigden.

Hij verklaarde zich gelukkig op dezen plechtigen oogenblik de innige genegenheid te kunnen uitdrukken, die hij steeds voor de stad Turnhout koesterde.

Hij roemde onze bevolking voor haren aanhoudenden iever tot uitbreiding harer nijverheid, en wenschte dat de ingehuldigde buurtspoorweg eene nieuwe bron van geluk en voorspoed voor Turnhout en zijne omstreken zoude zijn.

Door deze schoone en treffende rede was de geestdrift ten top gestegen, en eenieder borst uit in de levendigste toejuichingen.

De eerewijn werd vervolgens geschonken, en het proces-verbaal der plechtigheid door al de aanwezigen geteekend.

Ten half twee had een banket plaats op de groote bovenzaal van het Stadhuis, die voor de omstandigheid feestelijk was opgesierd.

Tachtig dischgenooten, waartusschen de Gemeenteraad, de feestcommissie, de vertegenwoordigers der openbare besturen en van de drukpers der stad, namen er deel aan.

Bij het nagerecht stelde de heer Burgemeester de rij der heildronken in, met aan den Koning, de Koningin en het Koninklijk Stamhuis in dezer voege te drinken :

MM.,

„ Waar Belgen feestelijk vergaderen, daar worden ook de Koning, de Koningin en het Koninklijk Stamhuis herdacht.

Getrouw aan dit voorvaderlijk gebruik, stel ik u voor uwe roomers te ledigen ter eere van onzen geliefden Koning Leopold II, die in zooveel omstandigheden getoond heeft hoezeer hij onze Kempen genegen is, en nu nog een doorslaanden blijk dier genegenheid heeft gegeven met zijne goedkeuring te hechten aan het daarstellen van den Buurtspoorweg, wiens inhuldiging wij heden vieren.

Mijnheeren! Als wij aan den Koning drinken, dan drinken wij ook aan het Koninkrijk, eene der voornaamste instellingen in onze Grondwet ingeschreven, en welke, in deze jongste tijden, zoo vaak, door zekere partij, werd aangevallen en bedreigd.

Met aan den Koning te drinken, bevestigen wij tevens onze verknochtheid aan de Grondwet, die, naar mijn inzien, het zekerste palladium is van ons volksbestaan en onze onafhankelijkheid.

Groeten wij dan te zamen den Koning, de Koningin en het Vorstelijk Stamhuis, met een hartelijk en eenparig :

„ Leve de koning ! „

Deze heildronk, per telegram aan Zijne Majesteit overgemaakt, mocht het volgend vereerend antwoord te beurt vallen :

„ De Koning, zeer getroffen door den heildronk, Hem en de Koningin door den heer Burgemeester van Turnhout gisteren toegestuurd, beveelt mij in zijnen naam hem oprecht te bedanken, alsmede zijne bedankingen te doen geworden aan al degenen die aan Hunne Majesteiten hebben gedronken. De adjudant van dienst. „

Verder werden nog heildronken voorgesteld :

Door M. Dierckx, Schepen, aan de heeren Ministers, Senateurs en Volksvertegenwoordigers, waarop beurtelings de heeren J. Vandenpeereboom, Minister van IJzerenwegen, Posten en Telegrafen, en de Mérode, Voorzitter van het Senaat, antwoordden ;

Door M. Van Hal, Schepen, aan de Nationale Maat-

schappij der buurtspoorwegen, en aan de Antwerpsche Maatschappij voor den dienst der buurtspoorwegen, waarop de heer De Bruyn, Voorzitter der Nationale Maatschappij, een geestdriftig antwoord gaf ;

Door M. Glénisson, Gemeenteraadslid, aan de drukpers, waarop de heer Aug. Snieders, hoofdopsteller van het *Handelsblad*, bedankte, en tevens den heer Burgemeester roemde.

Door den heer Burgemeester die hulde bracht aan voorgaanden spreker, en zijne bedankingen toestuurde aan de heeren volksvertegenwoordigers van het arrondissement Turnhout.

Ten slotte ontrolde hierop de heer Nothomb, Minister van Staat, eene sierlijke rede, die eene beknopte geschiedenis weergaf zijner politieke loopbaan, en getuigde van de verknochtheid die hij het arrondissement had gezworen.

Na eenige vertrouwelijke gesprekken, kwam de feesttrein omstreeks 6 ure de Genoodigden op het marktplein afhalen.

Verscheidene Turnhoutsche feestgenoten, waar tusschen het schepencollege, namen ook plaats in den Tram, en vergezelden een eind wegs de Overheden, die allen uiterst voldaan waren over het gul onthaal dat hun te beurt was gevallen.

Des avonds was het Stadhuis verlicht, en hield men eenen fakkeltocht met muziek door de bijzonderste straten der stad.

Zie verder nog de rubriek : *Gemeentefeesten*, zelfde kaptitel.

Rechtbank.

In vervanging van den heer B. S. Caers, is bij koninklijk besluit van 27 December 1885, als rechter bij de Rechtbank van eersten aanleg, alhier zetelende, benoemd de heer A. L. Misonne, advocaat en plaatsvervangend rechter bij dezelfde rechtbank.

De heer Mertens Th., deurwaarder, heeft als dusdanige zijn ontslag gegeven en is als beambte op het parket overgegaan.

Op 9 September jl., overleed alhier de heer Loyens Ignatius, Griffier der Rechtbank van eersten aanleg.

Vrederegerecht.

Zonder verandering.

Koophandel. — Nijverheid.

Het is ons pijnlijk te moeten bestatigen dat de algemeene crisis van finantiën en nijverheid blijft voortduren.

De lage wisselkoers in de Indische bezittingen en in Chili, vermoeielijkt uitermate de verhandelingen, met deze verre gewesten te treffen.

Hieraan is grootendeels de kwijnende toestand der Turnhoutsche kaartennijverheid te wijten, daar dit artikel in groote hoeveelheid voor die landen wordt verwerkt.

Niettegenstaande dit, bestatigen wij met genoegen dat al onze nijveraars, in de maat van het mogelijke, zich alle opofferingen getroosten, om het werkvolk te kunnen blijven bezigen.

De tijken- en kantennijverheid laat in de toekomst evenmin beterschap verhoppen; zelfs de alomgekende Turnhoutse beddetijken zijn van de prijsvermindering niet vrij gebleven.

Daarbij is men verplicht de Duitsche tijken, voor de helft in katoen verwerkt, te goedkoop te verhandelen, om de voortbrengselen van dit rijk het hoofd te kunnen bieden. Dit is eene der bijzonderste oorzaken van de merkelijke vermindering der dagloonen.

De hooge inkomende rechten in Frankrijk zijn ook zeer ten onzen ongunste.

Al de fabrikanten zijn het eens te erkennen dat de vrije invoer, of ten minste aan verminderden prijs, der katoenen garens moet worden gestemd.

Zij hebben zelfs hiertoe pogingen aangewend bij het Middenbestuur, en een hunner heeft zich in dien zin geuit op het onderzoek der werkkommissie.

Deze zetelde op 15 September dezes jaars ten Stadhuijze te Turnhout, onder voorzitterschap van den heer Leon De Bruyn, Kamerlid en Burgemeester van Dendermonde, afgevaardigde der middenkommissie van het werk.

Zij was samengesteld uit de heeren:

Ed. Glénisson, nijveraer en gemeenteraadslid, onder-voorzitter;

G. Van Pelt, fabrikant in tijken, gemeenteraadslid;

Theod. Rutten, fabrikant in kanten;

H. Proost, opzichter in het établissement Brepols en Dierckx, zoon;

Ad. Fr. Mortiers, opzichter in het établissement Mesmaekers freres.

M. H. Peeters, gemeentesecretaris, nam het ambt waar van secretaris van het bureel.

De voormiddagzitting werd gewijd aan het onderzoek over den toestand der nijverheid en der werkende klas; des namiddags ontving men de opmerkingen opzichtsens den toestand van den landbouw.

Beide zittingen waren zeer belangrijk, en de saamgevatte verklaringen, alsmede de ingezondene vertoogen, zullen zonder twijfel, bij de bespreking der zaak in de Kamers tot groot nut verstrekken.

Gemeente-feesten.

Zooals wij hooger zegden, had de plechtige inhuldiging van den buurtspoorweg Antwerpen-Oostmalle-Turnhout plaats op Dinsdag, 17 Augusti 1886.

Wij hadden allen gewenscht deze plechtigheid te kunnen verschuiven tot in de volgende week, zijnde deze onzer gemeente-feesten; doch, om bijzondere redenen, werd deze vervroegd.

Alle verdere feestelijkheden zouden tot dan toe worden verschoven.

Het feestprogramma, door de bijzondere commissie opgemaakt, hield in zich, benevens de gewone feesten der verschillende maatschappijen, die allen schitterend waren, eene ringsteking te paard; een prachtig vuurwerk; afgestoken op de standplaats van den nieuwen buurtspoorweg; eene prijschieting voor den Edelen Handboog; eenen alge-

meenen prijskamp voor duiven; waaraan al de Turnhout-
sche liefhebbers konden deel nemen; wedloopen voor
poneys; prijskampen voor vliegers; volksspelen in al de
wijken der stad; alsook concerten door de muziekkorpsen,
ter gelegenheid dezer feesten gegeven op het stadskiosk,
welk voor het Stadhuis was opgericht.

Al deze feesten hebben veel volk op de been gebracht; en
menigvuldige vreemdelingen naar Turnhout gelokt, en zijn
in de beste orde afgeloopt.

Wij brengen hier onzen innigen dank aan de feestkom-
missie, aan de Turnhoutsche muziekgezelschappen, aan den
Edelen Handboog van Oosthoven, en aan al de andere
societeiten der stad, in een woord, aan al degenen welke
ons bij de inrichting der feesten hebben geholpen, of tot
hun welgelukken hebben bijgedragen.

Wij leggen insgelijks ter tafel het ontwerp van begroo-
ting voor 1887, en betrouwen op uwe welwillende mede-
werking in het behartigen der stadszaken.

Wij laten eenige historische nota's over de jaren 1586,
1686 en 1786, door den heer P. J. Heuvelmans, oud-
sekretaris, opgemaakt, volgen.

In openbare zitting van 4 October, 1886:

Ter ordonnantie:

DE BURGEMEESTER,

DE SECRETARIS,

J. A. C. HOEFNAGELS.

H. PEETERS.

Verzhillende Onderwerpen.

1586.

Niettegenstaande al de pogingen van den Paus en van den Spaan-
schen koning, die op het punt waren van vijanden te worden, liet
Z. H. niet na, van aan den Prins van Parma, die als voorstander der
Kerk in de Nederlanden den oorlog voortzette, den gewijden hoed en
degen te zenden.

De Prins die de stad Nuys had veroverd, ontving dit geschenk van
den Paus, uit de handen van den Abt de Grimmani. Deze handelwijze
van den H. Vader, stelde den geest van den Koning een weinig gerust
langs den kant van Italiën. Philippus keerde vervolgens zijn oog naar
Engeland als kunnende niet dulden dat de koningin Elisabeth het oor-
logsvuur voedde door haren onderstand in Holland en Vlaanderen, en
om haar moeilijkheden in hare eigene Staten te veroorzaken, deed hij
in 't begin van 1587 de ontzaggelijkste vloot, die de zeeën tot dan toe
had doorkruisd, uitrusten.

Toen Antwerpen in 1583 aan de Spanjaarden was overgegaan, aan-
zag men dit verlies als onherstelbaar, zoo wel ten opzichte der Veree-
nigde Provinciën, als van alle anderen. Maar door eene onverwachte
tegenwerking werd het weinig tijds daarna een groot voordeel voor de
eersten.

De pensionnaris Dewitt in zijne memoriën bekennt het uitdrukkelijk en zegt: dat na den overgang van Antwerpen, de Koning van Spanje verzuimde de Schelde te openen, omdat hij de groote macht van die stad wilde verminderen. Hij voegt er bij dat de vischvangst gelijk aan Holland kwam, maar dat een derde gedeelte der fabrieken zich in Engeland vestigde. Het is zeker dat na de overgave van Antwerpen, gedurende de twee jaren vrijheid, die de capitulatie gaf, vele voorzichtigte kooplieden, den verval voorziende, de stad verlieten. Er waren er velen die te Brussel, Gent, Brugge en IJperen aankwamen. Eenige duizende namen de wijk naar Holland met hunne rijkdommen, koophandel en nijverheid. De verzoende provinciën verslaptten, terwijl de vereenigde provinciën er bij wonnen en deze als de ziel en den onderstand van den nieuwen Staat werden. Eene tweede rede moedigde de Hollanders aan, om zich te verzetten tegen de voorstellen der Spanjaarden, 't was de bescherming der vreemde vorsten en Koningen waarop zij konden rekenen.

Frankrijk kon hen wel teekens en beloften van vriendschap geven, maar Engeland ondersteunde hen werkelijk. Deze onderstand kon in het vervolg hunne belangen nadeel toebrengen, maar zij kwamen dit beletsel te boven.

De koningin Elisabeth gaf aan den Grave de Leycester, die haar vertegenwoordigde bij het gouvernement der Vereenigde Provinciën, het commandement der hulpbenden welke zij zond;

Wij laten hier na volgen de afschriften der Sauvegarden die voornoemden Graaf aan Turnhout en andere steden en dorpen op den 1° Maart, den 14° Augusti, den 28° Novèmber en den 21° Decèmber 1586 verleende:

BIJLAGE A.

Robert Grave van Leycester Banderheer van den Bigh (ze) Lutenant van haere Ma^{te} van Enghelandt Gouverneur ende Capiteyn Generael der Vereenichde Nederlanden, Allen den genen die dese letteren zullen zien oft hore lesen Saluyt: Doen te weten dat wy ontfangen hebben d'oetmoedige supplicatie van de Ingesetenen van de Vryhey

Thuyrnout, inhoudende, dat hen daegelijc by onsen en des gemeenen lants crychsvolke grote overlasten waren geschiedende; ende noch soude mogen geschieden ende werden aengedaen, zoo in henne persoonen bestialen ende andere goederen roerende ende onroerende, Ende om daer aff bevryt te mogen werden hadden ons gebeden daer inne te willen verzien met onse brieven van Sauvegarde. Soo est dat dat wij tgeene voors. es overgemerckt genegen wesende ter bede ende begeerte der voors. supplicanten, ende begerende deselve te handelen ende doen handen in alder goedertierenhey, hebben deselve bij de liberatie van rade van State neffens ons wesende in plaetse van hun (mits zeeckere consideratien) te doen verwoesten ende bederven; vergundt ende verleent dese onse brieve van Sauvegarde, onder nochtans behoorlicke contributie ten profijte van gemeene zaecke, zoo ende gelyck by onse Gecommitteerden (daar toe verordent) in alle billicheit zal bevonden worden te behoiren, noemende d'Ingesetenen van voors. Vryhey van Tuynout mits gaders al hunne goeden roerende en onroerende huysen, have, ende beesten, die zy luyden ende eick van henne besonder binnen de voors. Vryhey ende begryp van dien moge hebbe inde besitten, in beschuth ende bescherminge, tegen de voors. overlasten onses en des gemeenen lants crychsvolke. Omme aldaer binnen de voors. Vryhey ende begryp van dien vry onverhindert ende onbeschadicht te mogen woonen ende de voors. henne goeden tot heuren oorbaer ende profyte te mogen gebruycken, wigesteecken de goeden van geestelyck ende andere persoonen houdende de partye van de vianden, die gehouden sullen zyn te verwerven particuliere Sauvegarde, zonder dat zy nochtans eenige graenen, eetwaer, noch minutie van oorloge. Sullen mogen vercoopen, toevoeren, ofte ter markt brengen, dan binnen hennen dorpe ende begryp van dien, ofte steden dorpen ende vleecken in onse macht ende der vereenichde landen zynde, ofte dat zy luyden ofte oock iemant van hennen twege, onder dese onze Sauvegarde eenigerhande goederen, waren, Vivres ofte eenige beesten 't sy peerden, Coeyen, ossen, schapen, ofte eenige andere wte voors. vereenichde landen ofte steden onder onsen Gouvernemente ende gebiet staende, sullen mogen haelen, noch doen haelen

in eeniger wys, sonder onsen expressen ende besonderen oorloff, Gelyck zy luyden hen oock hebben te wachten, hen eenichsins viantlick mit raed ofte daet tegen ons onsen crychsvolcke ofte de voors. verë nichde landen ofte steden te draegen ofte te houden, op pene van te vervallen ende te verlezzen d'effect van dese, Gelyck wy oock verstaen ende willen dese onse Sauvegarde van geender macht noch weerde gehouden worden, bij zoe verre zy vallen in gebreecke van de maentellicke betalinge der voors. gestelde contributie precieselyck volgens taccordt daervan gemacekt te doene, aen de Ontfangers daertoe by ons gestelt, ofte alnoch te stellen, Ende opdat de voorn. ingesetenen van voors. Vryhey om eenige voorledene zaecken tware van gefroquenteert te hebben eenige steden, sloten ofte starckten van de vianden ofte de zelve toevoer van Vivres ofte andere waren gedaen te hebben, ofte onder andere pretexten, alwaert oock dat zy eenigemessusen ende feytelycken ressesentie jegens onsen crychsvolcke hadden geperpetreert, niet en werden getravailleert beschadicht ofte veroverlast, Wij willen dezelve in vergeten gestelt te werden, gelyck wy die stellen in vergetinge ende vergeven mits deses, Onthieden daaromme ende bevelen onzen Luitenant Generael, Admiralen, Allen Gouverneurs, Oversens, Capiteynen, Officiere, soldaten ende crychsvolck te voet ende te peerde, te water ende te lande, mits gaders allen anderen onder ons gebied staende van wesen ofte Staet die zyn, den bovengenoemden Vryhey ende ingesetenen van dien ende elek van hen tsy Edelluyden ofte haysluyden, mannen ende vrouwen, jonck ende out, voor hen ende gene voors. goederen dese onze brieve van Sauvegarde doen ende laten rustelick ende vredelick genieten, nae inhouden derzelve ende restrinctien boven vermelt, zonder daertegens te doen in eeniger maniere noch den voorn. ingesetenen van voorscreven Vryhey van Tuynhout ende begryp van die te quotiseren ofte belasten mit eenige contributien, tsy van haver, hoy, stroy ofte andersins zonder onsen expressen last ende ordonnantie, op pene van te vervallen in onse Inpignatie, ende aen den lyve gestraft te werde als overtreders van onse publyckere Sauvegarde, Authoriserende mits dien oock die van voors. Vryhey van dese onse Sauvegarde alleene daer zy des

nödich vinden te doen publicatie ende kennisse, oock de zelve met onsen naem ende wapen te doen opslaen ende condieh maeken, alomme daert behoiren en tot henne meester verseeckerhey dienlick zal wesen, willende oock dat tvidimus ofte copie autentyck van dese de voorn. Vryhey ende Ingesetene ende elek een van die zal strecken ende van sulcker weerde ende macht gehoude werden als tprincipael, ende dit alles by provicie ende tonsen wederzeggen, Gegeven in S^tGravenhaghe den eersten Marty anno XVe zes en tachtentig.

(Geteckend) R. LEYCESTER.

Ter ordonnantie van zijne Ex^{cia}

(Geteckend) J. VAN LANGEN.

BIJLAGE B.

Robert Grave van Lancaster Baenderheere van Denbigh, Lieutenant van hare M^t van Engelandt Gouverneur en de Capiteyn G^{na} der Vereenichde Nederlandsche Provintien. Allen den ghenen die dese sullen sien oft hooren lesen saluyt, Doen te wetene dat wy om zekere redenen ende consideratien ons daertoe moverende by rype deliberatie ende advies van den Rade van State neffens ons wesende geaccordeert hebben ende accorderen mits desen den Ingesetenen vanden lande van Breda hooghe leeghe Swaluwe Langestraete, tquartier van Oosterwyck Meerle. Vryhey van Turnhout Poppel Welde Ravels Loenhout Brecht Calmthoudt Woestivezel Hoeven Oudenbosseche ende andere dorpen gelegen in Brahant continuatie van onse sauvegarden den selven lande ende dorpen in desen jaro zes sendetachtig respectie verleendt, niettegenstaende den placcate by ons den V^{en} Juli lesteden op de wederroepinghe van de selve sauvegarden vuytgegeven Dwelck wy hebben gefurceert ende fureceeren mits desen. Ordonneren daeromme alle Gouverneuren Superintendenten Colonnellen, Capiteynen, gemeyne soldaeten, ende alle anderen van wat conditie oft qualiteyt zy zyn den voors. Ingesetenen en eenen yegelycken van hun het effect van onse voors. Sauvegarden payselyck te doen ende laeten genieten ende tot dien vry ende vranck met heure goederen naeure,

woonplaatsen laeten keeren, heure gewoonlycke agriculture doen ende ongemolsteert aen lyf en goet ter saecken dat zy oft eenighe van hun met hunne goederen gevluht soudē zyn geweest in steden ende plaatsen wesende in de macht van den vyandt, want wy hentse deur singerliere gratie hebben geremitteert ende remitteren mits desen. Willende dat alle gevangenen ter saecken van dien terstont worden gerelaxeert ende afgenomen goederen gerestitueert op pene van ongenade ende gestraft te worden als overtreders van onze publieque bevelen. Ende want men dese in diversche plaatsen sal van doen hebben soo willen wy dat de copien by eenighe Secretarissen oft geapprobeerde Notarissen geauthentizeert sal volesmen geloove worden gegeven als dese principaels. Gedaen in S Gravenhage den XIII^{en} dach van Augusto in den jaere XV° zessende tachtentich.

(Geteckend) R. Leyecester.

Ter Ordonnantie van Zyne Ex^{te}
(get.) J. Van Langen.

BIJLAGE C.

Robert Grave van Leyecester, Baenderheer van den bich Lieutenant van hare Mat^e van Engeland Gouverneur en Cⁿ G^{nael} van Vereenichde Nederlantsche Provintien, doen te weten, dat wy ontfangen hebben die oetmoetighe supplicatie vande ingesetenen van den lande van Breda, tquarsier van Oisterwyck en andere dorpen gelegen in Brabant onder onse sauvegarde ende contributie inhoudende hoe dat sy groote ende swaere schaden hebben gehadt en geleden in desen jare sessentachtentich, door die revocatie van de voors. onse sauvegarden, gebeurt in de maand van Julio lestleden, ende dat sy cesserende onse protectie ongehouden soudē wesen enige contributie op te brengen, waeromme soo eest dat wy genegen wesende ter oitmoediger bede der voors. supplianten, om sekere redenen en consideratie ons daer toe moverende, en hier op ierst gehadt het advys van onsen Ontfanger G^{nael} van de voors. contributie Govert Van Ryck, by ripe deliberatie ende advyse van die van den Rade van Staten, den voors. ingesetenen

van den lande van Breda, tquartier van Oisterwyck, dorpen van de hoeven, Calmphout, Wuestwezel, Brecht, Loenhout, Eeckeren, Meerle, Meir, Hoochstraten, Oest en Westmal, Soirsel, Poppel, Welde, Rayels, Turnhout, Castel, Gheel, Diessen en allen anderen gelegen in Brabant, hen houden onder voors. sauvegarde ende contributie, hebben den selven ontlast en quytgeschonden, ontlasten en schelden quyte mits desen, die voorschreve contributie van de maent Julius, en Augustus lestleden, vervallen ende verschenen ordonneren daeromme onsen voors. Ontfanger, zyne gecommitteerde ende alle anderen van wat qualiteyt oft conditie hy sy, den voors. ingesetenen ter saecke van selve twee maenden contributie te laten ongemolsteert aen lyf en goet, want onse geliefte sulex is, Gedaen in S'Gravenhage den achtentwintig November 1586 en was gearapheert Dorrius onderstont by speciale auctorisatie van Syn Ex^{te} onderdeckent Tho Wilkes noch ter ordonnantie ter selve J. Van Langen.

BIJLAGE D.

Robert Grave van Leyecester Baenderheer van den bich Lieutenant van hare Mat^e van Engeland Gouverneur en de Capitayn G^{nael} van deze Nederlantsche geunieerde provintien, Alzoo ons clachtelyk te kennen gegeven by den ingesetenen van dorpen van den lande van Brabant sittende onder sauvegarde ende contributie, dat zy daegelijc by den garnisoenen en andere in egeenen dienst wesende tonrecht worden oervallen, in heggen bosschen ende andersins onredelyk getracteert, contrarie de selve onse sauvegarden ende placaten in dato den IIII Aprill lestleden, mitsgaders vercorlinge van onse voors. contributie, soo eest dat wy om sekere redenen ende consideratie ons moverende, by advyse en de ripe deliberatie van die van den Rade van Statē neffens ons wezende, hebben in conformiteyt van voors. onsen placate geconsenteert en de consenteren mits desen by gewoonlycke wachthoudinge heure persoonen ende goederen tegen eenen iegelycken sonder behoorlycke ordonnantie aldaer comende, hen overlast cracht ende geweld doende, te mogen defenderen ver-

volgen, ende recouvreren, eentsamentlyck henne contributien en andere lasten aen onsen ohtfanger Graef Govaert Van Ryck te brengen met henne convoyen, passerén ende repasserén sonder eenich obstakel ter contrarien. Behoudelyck dat sy de voors. defencien ende convoyen doen in alle billicheyt en redelyckheyt ende onsen volcke van corloge latten passerén ende repasserén ende accomoderén gelyck d'occasie sulcx zal requireren, Ordonneren daeromme expresselyck eenen yegelicken den vs. ingesetenen het effect van desen te laeten peyselicken ende vredelycken genieten op de pene ende correctien in de vs. placate begrepen; Ende want men in de diyersche plaetsen sal van doene hebben dese onse acte, soo willen wy: dat die copie by eenen secretaris ofte geapprobeerden Notaris geauthentiseerd volcomen geloove als deze principale zal gegeven worden; Gedaen in den Hage den XXVIII^{en} Novembris. XVe zesendetachtich, ende was geparagrapheert Dorrius onderstont by speciale autorisatie van Zyne Ex^{te}. Tho Wylkes, Ende noch ter ordonnantie der selve J. Van Langen. Noch in de marge stont :

Philips Gravé Lieutenant Graef over Hollant Zeelant en Syne Gen. Gezien hebbende deze akte van Syn Ex^{te} verclaert dat de Ingesetenen van de dorpen hierinne geroert allen soldaten, vagabonden, vrybuiters en de andere by wachthoudinge ende andersins in conformiteyt van desen sullen mogen resisteren Behoudelyck dat sy hen niet en sullen vervoirderen de selve doot te slaen, maer gevanckelyck leveren ter naester plaetse oft stede onder Syne Ex^{te} gouvernement, omme naer luyt van de infirmatie die over haere delicten sullen worden genomen ende bekentenissen by hen gedaen, daer over van wegen Syne Ex^{te} recht en de Justitie anderen ten exempele te worden gedaen naer behooren.

Actum te Delft desen XXI^{en} decembris 1586 ende was onderteckent Philips Graff van Hohenloe.

De voormelde stukken geyen een bewijs wat droevige dagen men had te belevén, en hoe men bij vriend en vijand om bescherming moest smeeken.

De volgende extracten, die wij uit de Borgemeestersrekeningen van Willem van Goirle en Rombout Verschueren hebben getrokken, alsook de brieven aan den Procureur Laureys Bynaerts te Brussel, en den secretaris Walschaerts geschreven, doen verder genoegzaam kennen wat angstige en droeve dagen de Turnhoutsche inwoneren hebben te belevén gehad.

BIJLAGE E.

Extracten uyt de Borgemeestersrekening van 1586.

De Borgemeester Willem van Goorle betaalde aan de Compagnie van den Grave van Hoogstraeten van 8 April 1586 tot den 13 Augusti van het zelfde jaar 1593 rinsguldens 9 stuivers 1 blank voor contributie.

Idem voor de contributie van Geertruyenberghe van 11 Mei 1586 tot in Juni betaalde men 982 rinsguldens 19 stuivers 2 oorden 42 blanken met gelden van Turnhout gezonden en te Rotterdam opgelicht.

Aan zekeren burger Jan Wouters die met verscheide gezworen van Turnhout naar Bergen op den Zoom reisden om de bedreigingen van het afbranden der Vryheid, de moorden der burgers te verhoeden en tevens om tegen die perijkelen Sauvogarden te verwerven, betaalde men 100 rinsguldens 11 stuivers.

Aen Jan Govaerts, Claessone voor verschote gelden dat hy tot Heusden voor de gevangenen, die voor de Vryheid gevanghen zaten verschoten heeft 75 Rinsg.

Op 21 Juni 1586 aen Andries Paridaens gegeven vier Gouden Leeuwen om daer mede in Hollant te reysen voor affaires van de Vryheyte 14 rg. 10 st.

Den 21 Juni 1586 geteld E. Balemans in de presentie van Jeronymus VScheps en Dierk Knechts, schepenen de som van Dertich rinsguldens die hy in Hollant uitgegeven had voor de vryheits contributie 30 rg.

Aen Jan Oeyen en Cornelis Loycx Aelmoesseniers der Vryheyte betaelt 20 ring. tien st. dye welcke Wouter Van den Cloot tot aelmoesyne gegeven den schamelen te Turnhout in den dierentyt welke pennin-

gen by de Vryheyt syn aengevurt tot haerder contributie in Hollandt.

Van gelycke aen de voorschreve Jan Oeyen en Cornelis Loyx betaelt de somme van 17 rinsgulden, den vs Armen bij eenighe in Hollant woonende gemanht en gegunt en bij de Vryheyt aangevurt en geemployeert voor de contributie.

Noch de voorschreven Aelmoesseniers betaelt de somme van zes rinsg. die van gelycken den Armen gegeven waren by Cornelis Swilden voor de Vryheys contributie.

Op den 22 Aprilis 1586 gegeven Jan Grielens ter presentie van Goosens Verscheps van verdienden loon dat hij in saecken van de Vryheyt tot Herenthals geweest heeft.

Gegeven twee jongers omdat sy sekere brieve souden draghe aen den Graeve Van Mansvelt te Antwerpen iii rg.

Den 4 Juni 1586 voor sekere boede dye welke sekere brieven van Antwerpen van Graef Charle bracht xy st.

Aen Geert Vennekens ter zaecken hy is geweest met brieven van de Vryheyt aen de Secretaris deser Vryheyt tot Helmont betaelt 3 rg.

Den 14 May 1586 betaelt twee jongers dye den schouteth van Turnhout by de colecteurs bracht om de selve te seynden naer Baerle in saecke van syne Alteze Anthonis Vandenbroeck ter saecken dat hy de Vryheyt heeft gedaen vier coppelen capuynen en een coppel kiekens die voors. Vryheytgeschoncken heeft aen zekere raedsheeren van Syne Alteze 15 Rg.

Henrick Dergent vorster tot Turnhout van dat hy soo tot Hoogstraeten hadde verschoten van verteerde costen van diegene die Adriaen de Clerck van Secretaris hadden gehaelt, ende van eenen brief, die de vs. Adriaen aen schepenen gesonden hadde, om hem te doen convoyeren en voor een lam gecocht om te schencken de gouverneur van Herenthals vs betaelt vii rg. xii st.

Noch deur handen van Dielis van Immerseel contributiemeester van de Potterstraat, betaelt aen Adriaen Peeters van Baerle, die somme van twee rinsgulden twelf stuivers ter zaecken van twee loopen havere den Secresaris Garnier geschoncken 2 rg 12 st.

Cornelis Jix ter saecken van syn loon, dat hy een lam voor den Gouverneur tot Herenthals gedragen heeft van de Vryheyt wege betaelt xv st.

Frederick Timmers ter zaecken hij heeft verschoten gehadt sekere gelt bi de gevanckenisse van Quiryndries dye ter zaecken van Vryheyt tot Bergen op te Zoom gevangen sadt betaelt iii rg.

Dergendt vorster tot Turnhout betaelt aen Jan Peeters, voerman ter zaecken hy sekere tydinge bracht van Antwerpen, tenderendten dienste ende welvaert van Vryheyt ii Rg.

Jan Gevaerts Claessone betaelt de somme van Dertich rinsg. die hy der vryheyt in haren utersten noot geleent heeft om den Gouverneur van Herenthals Dmede te contenteren aengaende spionieren Dmede de Vryheyt belast was xxx rg.

Adriaen Fyen Janssone ter saecken van eenen wagen, dye de schouteth van Turnhout tot behoef van Vryheyt hadde bedwonghen om daer mede sekere amonitie nae Boxele te vueren, ende dat vs waghe in de selve reys genomen is geweest xiii rg.

Gheert Jans Weners ter zaecken hy tot Helmont is gegaen geweest om sekere brieven van Secretaris van Turnhout te halen, die de voorsecretaris van Syne Alteze geimpetreert hadde vi rg vi st.

Item deur handen van Dyerick Willem Sone collecteur tot Oosthoven aen Jan Stockmans ter zaecken van syne reysen dye hy voor de Vryheyt gedaen heeft, eens in den legere voor den Grave, ende eens tot Helmondt betaelt iii rg xviii st.

Op den iii^{en} July aen Mr Nicolaes Grena van dat hy ettelycke soldaten van Hoogstraten comende, om de vryheyt te executeren heeft gedefroyeert ten laste van vs. Vryheyt ix rg.

5° July. Aen Philips Nuyens, ter saecken van een veertel havere aen den Commissaris Generael geleverd voor de Vryheyt en van broot aen Comp^o Van Haute penne en andere geemployeert en een coppel snepen nae Antwerpen gesonden ende geschoncken tot recommandatie van Vryheyt iii rg. xix st.

BIJLAGE F.

*Extract uit de rekening van Rombout Verschuieren
ontfanger generael van wege der Vryheyd Turn-
hout in den jaere 1586.*

Op 17 January 86 betaelt aen Zennetkens ter saecken van syn dienst gedaen met wagenen en peerden in den leger tot Stabroeck ende elders XII rg.

Op den xxviii Marty 1586 betaelt aen Bartholomeus Franckaerts en en Jan Coppens Claessen van heure vacatiën gedaen op Steenberghen XXI rg.

Op den x^o Aprilis betaelt aen Boudewyn Nys van verteerde costen van lutenant en sekere ruyteren van Cap^o Corradins VI rg.

Op den xi^o Aprilis betaelt aen Kryn Cornelis Debie van sekere hier eertyden geleyert in den legere van Syn Ma^t voor Westerloo xxx rg VIII st.

Op den iii^o May 1586 betaelt aen Matheus Pauwels ter saecke van een peerde hen (in dienste der Vryhyt wesen) afgenomen synde xxvi rg.

Ten selven daghe betaelt aen Pieter Loys van sekere peert in dienste der Vryheyd gestorven XII rg.

Op den x^o May betaelt aen Peter Willems van synen vacatiën in dienste gedaen in den legere tot Stabroeck III rg.

Op den vii^o Juny 1586 betaelt aen Pieter Groenwevers cum suis van geleverden biere aen tregiment van Grave van Arenberghe XLV rg. x st.

Op den viii^o Juny betaelt aen Boudewyn Nys cum suis van verteerde costen by den soldaten van Herentals verteert x Rg. xv st.

Op den xii^o July aen Pieter Vermole weduwe van sekere vacatiën op Stabroeck bet^t III rg.

Op den xxv^o Augusti 1586 bet^t aen Jan Vuëgs ter saecke van syne dienst gedaen in den leger tot Stabroeck xxxiiii rg.

Op den x^o Septembre 86 betaelt aen Jan Ymans cum suis van henne diensten gedaen in den leger tot Stabroeck XLIX rg. xv st.

Op den xv^o Septembre betaelt aen sekere pioniers tot Stabroeck gevrocht hebbende xxix rg. x st.

Op vii^o Octobris 86 betaelt aen Pieter Luyten ter saecken van sekere peerde dweck Adriaen Haverhals clerck van Secretaris deser Vryheyd in affairen van der selver Vryheyd naer den leger gereyst synde, op de wech werdt affgenomen en dmede gevangen IX rg.

Op den xvii^o Octobris betaelt van verteerde costen van de soldaten van Hoogstraten in executien ten laste van de vryheyd verteert xxxvi rg.

Op den xii^o November 1586 betaelt aen Wilboirt Dierix en Bartholomeus Diels van verschoten gelde aen wagens en pioniers tot Stabroeck verschoten XXI rg.

BIJLAGE G.

Den XXX° July 1586 Rombout Verschuieren van een stoop biers die de wercklieden hebben gedroncken als sy de leeren van de kercken opt Casteel deden betaelt III st.

Den 2° Augusti door bevelen van Schepenen eenen bode gegeven dye brieven brachte van den Secretaris van de Vryheyd XV st.

Idem hans Mathys ter saecken is geweest voor de Vryheyd met een brief aen den President Rigardot tot Ruurmonde betaelt VIII Rg.

Aen Adriaen De Wolf van vacatie op rekening van dat hy sekere brieven gedragen heeft aen Syn Alteze betaelt twee Rinsg. en noch XXX st. aen hans de boede van gelycken loon betaelt III Rg. X st.

Op den XVI Aug^s 1586 eenen boede die gecomen was van Weelde betaelt VI st.

Aen hans Stockmans ter saecken hy eens heeft geweest tot Ruremonde ende aldaer sekere brieven aen den Secretaris van Turnhout gedragen en noch eens te Eyndhoven en gedragen oock brieven betaelt VIII Rg.

Op den XX° Augusty een bode van Baerle dye de tydingh bracht dat het gelt van de contributie van Geertruyenbergh mede te betalen genomen was betaelt VI st.

Idem den zelveu dag deur bevelen van Jeronymus Verschepe aen hans Mathys, ter zaecken van sekere gelt, dwelck hy tot Vessem verschoten hadde, als men de Secretaris deser Vryheyt aldaer haelde, betaelt FIII Rg. X st.

Aen Michiel Sykens deur handen van Dierk Willex collecteur van Oosthoven ter saecken en toenemen van de reste van vier kerren Dmede de voors. Michiel en Jan Vucchs van de Vryheyt wegheu hebben gedient tot Stabroeck in den Leger den tyt van LXXIII dagen in 1586 betaelt LXXXI Rg.

Hans Vucchs ter saecken van boven gementionneerden dienst betaelt XXXIII Rg.

Item Jaspard Cruysaert van Baerle betaelt de som van hondert twyntich Rinsg. dye de vs. Cruysaerts ten believen van de Vryheyt betaelt en verschoten heeft, om sekere gedeputeerden gesonden om die sauvegarde van meersyde vuyt handen van den vrybuciers te lossen en te rantsoneren betaelt 1c XX Rg.

Den XXVIe Augusti 1586 vs. Jeronymo Verschepe gelangt tot behoef van eenen boede dye brieven brachte van Mondragon betaelt VI st.

Aen G. Dyckmans voor hen ende W^e Merten Dyckmans ter saecken dat sy hebben met henne peerden tot Stabroeck den tyt van 8 dagen syn geweest bet^e 4 Rg.

Item aen Cornelius Van Myerdt betaelt ende gerestitueert 9 rinsg. 3 stuyvers dye hy de vryheyt geleent hadde ten tyde Jeronimo Vschepe tot Hoogstraeten voor de vryheyt gearresteert was IX Rg. III st.

Jan Vorlmants betaelt deur handen Van Cosmas Willekens de som van 6 rinsg. van verschote penningen aen 't convoye gedaen tot Vessem, als de twee schepenen ende twee dekens van beyde de gulden te Eyndhoven in commissie van de Vryheyt waren VI rg.

Item Henrick Dergent op XXVII Aug: gegeven en betaelt 20 rinsg. 3 st. die hy de Vryheyt geleent hadde den XII Juny 1586 20 rg. 3 st.

Op den XXVIII Aug. eenen jongen dye eenen brief soude dragen aen Nicola Basta te Oeyenrode betaelt VI st.

Den XIII Augusty 1586 eenen boede dye Mr Herick Van Alphen aen

de Vryheyt gesonden hadde, hoe dat de Geusen de Vryheyt van Beek hadden aanstockt betaelt X st.

Aen Lenaert Van Herck die ten synen huise heeft getraceert 25 soldaten welke van Hoogstraeten dese vryheyt quamen executeren voor de contributie dye de voors. Vryheyt aen de Conpanie van den Graef van Hoogstraeten ten achteren was betaelt XXI Rg. VII st.

Den XVII Septembre 1586 dye tot Oorschot gedragen hadde eenen brief, aen de Comp^{te} Nicola Bosta betaelt XX st.

Den XVIIIe Septembre eenen boede dye van Geertruyenberghe quam deur J. Vschepe en Andreas Poridaens, schepene betaelt XIII st.

Jan De Keysere dye met eenen peerde heeft geweest tot Stabroeck ses daegen betaelt VI Rg. VI st.

Adriaen De Wolf is geweest met brieffen in den leger voor Rynsberghe ter orde van schepenen betaelt X rg.

Hans Synkens heeft onderhouden het kynt van Geert Van Daele dwelck opter strate geleet was betaelt III rg. VIII st.

Den XIII October 1586 betaelt eenen boede dye quam van Gheert ruyenberge van wege Jeroom Verschepe en Jan Gevaerts Claes sone betaelt V st.

Aen Huybrecht Bertels die geweest heeft in den legere voor Stabroek vyff dagen betaelt X rg.

Item den IIII December 1586 schepenen Willem Damen voor twee reysen te Baerle bij Jaspard Crnysaerts ter zaecken van een hondert twintich Rinsguldens dye hy der Vryheyt verschoten hadde telcken reysa XX st.

Aen Aerdt Melis die met syn peerde heeft geweest tot Beke als Nicola Basta van Turnhout vertrok naer Beke vs. betaelt 114 rg.

Mr Cosmas Willekens gegeven 3 rg die tsynen huise verteert hebben sekere borgeren deser vryheyt de boerekarre tot Rethy hadde gehaelt en noch by de jonge gesellen ten huise von C. Pauwels verteert samen VII Rg XVIII st.

Op XXIII December 1586 Nicolaes Verelst gerestitueert twaelf Rg. dye hy de Vryheyt geleent hadde in grooten noot.

Aen Jan Schuermans en A. Van Opstal die hebben geuert M. Ci-

goigne nae Herenthals gevaceert twee dagen bedragende vier rg. A. Van Opstal gevaceert met een peerd nae Moll met de Comp^{ie} van Don Antonio Aguago als de selve van Turnhout vertrock V Rg. X st.

Jan Ansempts smet voor gedaen beslach aen de wagens van den geschut van S. M. III Rg.

Hans Hulsmans van een peerde hem afhendich gemacekt synde van de vrybuters ten tyde als hy voor de vryhey seker hooy haelde te Weelde betaelt XX Rg. XII st.

Wouter Oribus omdat hy twee reysen met syn wagen ende peerden tot Stabroeck is geweest in dienste van de Vryhey XXIII rg.

Item deur Govaert Lokermans betaelt aen seckere soldaten die Ad. Haverhals Ad. Paridaens en M. Hans Hoefnagels comende van Geert-ruyenberghen naer Turnhout hebben geconvoeyert in de dienstzaken van de vryhey betaelt II rg XVII st. Enz., enz., enz.

BIJLAGE. H.

*Aan den Eersamen wysen ende seer discreten
Mr Laureys Bynaerts, Procureur in den Raede
van Brabant tot Brussel.*

Eersame wyze en zeer voorsienighe Vriendt Alzoe Mr Govaert Huyps, Mr Andries Ooms, als van den procurator Van Corssendonck, In allen dwelck wy Ul. van alles zouden goede Informatie gesonden hebben, maer mits dyen M. Jan Walschaerts onsen secretaris die allen ons bescheet en stucken syn secreet en bewaernisse is hebbende, deur bevel en brieven van zyne Alteze is gereyst naer Helmont ten dienste van Zijne Ma^t, dwelck hy Vhope was gedepêcheert te hebben binnen den tyt van ses oft seven daghen, soo heeft alsdoen mynheere den riddere van Cigona den vs. onzen secretaris voirts van Helmont ontboden en bescreven, om te comen nae Ruremonde ten voors. dienste van Zyne Ma^t om aldaer te macekene dei Reperatien en Quartieren van Zyne Ma^t Legervolck, alzoe dat wy deur zyn absentie aen ons

bescheet, dienende tot onser saecken nyet en connen geraecken. Oyeck heeft hy die meeste kennisse en beste wetenthey van der saecke, daer aff wy lieden Ingnorant syn, UL. daeromme biddende dat U zelvne voor ons die te bewarene dat wy nyet Vachtert en worden, en by Vsueck oft requeste te sustineren dat de saecken noch tertyt zullen worden gehouden in sourciantie tot synder compsten, en dat Zyne Ma^t oft Alteze de vs. secretaris genoeg in Zyn Ma^t dienstgeemployeert zal hebben, dwelck doen des wy UL. te vollen betrouwen sullen Wy UL. van alles eerlycken contenteren, dat God almachtich die UL. wil gesparen in salighe gesontheit in Turnhout den XXVIIe Aprilis 1586.

Die alle UL. goede vrienden die schepenen der Vryhey van Turnhout.

BIJLAGE J.

Brief geschreven aen den Eersamen Wysen discreten ende zeer voorzieningen Mr Jehan Walschaerts, secretaris der Vryhey van Turnhout wesen tegenwoordich tot Helmond oft tot Roermonde.

Secretaris besunderede goede vrindt, Deze zy geschreven voor antwoorde op Ul. missive, dat wy Ul. zenden copye Autentyeq van onse assignatie soo op stiphout Geewe etc. en alsoo Ul. seryft om het principael, en hebben wyt selve nyet derven bestaen, beduchten oft die onderwegen affgeworpen werden, zouden alsdan die huyslieden onse geensins willen kennen, maer soo verre hen beliest het principael te zien, dat se hier comen, men salse hen wel laeten sien, waer wy en sullen deze soo slechtelyck nyet avontueren, Wilt doch Dinne U debvoir doen, want onse Vryhey gansch en geheel van armoede vergaect, Wy en weten egheen middel ter werelt meer, om onse vryhey langer by de anderen te konnen houden, ten zy wy in deze nieuwe op voerder repartitie mogen worden gerespecteert, Daer wy aen Almogen heere Gods en de goede heeren Dtoe gecommiteert ten vollen zyn verhopende, mitsgaders det ons restitutie mochte gebeuren van campagne van Cap. Antonii Aguages, Want voorwaer ingevalle van egheen Res-

titutie en vertroortinge van loopen lasten is ons onmogelyck Dinne lanher te connen continueren, maer sal causeren dat onze arme schamele gemeente van andere sal moeten verloopen, gelyck dagelyx gebeurt, Diene Ul, tuwer compste sult verwonderen, zoo armelycken alst hier gestelt is, zedert het vertreck, want de neringe geheel vergaen is, en wordt dagelyx noe langer hoe dierder tyt, dat de arme borgers, swert van broothonger achter straeten varen gaen, sulx dat geschapen is, zoo verre dese swaere dagelyxe lasten op ons comen, nyet en cesseren, Datse achter heggen en hagen sullen in misseren sterven en vergaen, Daer en hoven syn wy tot twee reysen wederom van den Gouverneur van Herenthals besereven van gravers te zenden en kerren, en beduchten, dat wy die noch sullen moeten doen, en bidden Ul. soo seer te spoeden om thuyswaert Ul. te comen desse noch soms mogelyck zyn, en Ingevallye Ul. beducht neen; oft tzelve zoo haest nyet en condit bij gebrengen, en wilt nyet laeten ons met den sbrengers brief te sryven, waer die stueken zyn om tot Brussel te trecken aengaen tproces van M. Govaert Huyps, want wyen mogen dat in geinderley manieren laeten steeken, Domme en wilt hier inne tegeen gebreke blyven, Voorts goede vriendt weet dat op gisteren omtrent den middach alhier is gekomen een grooten Moesetz met brieven van den Commissaris Generael, en deden hen tot zyn versuecke een guide, om hem tot Mal te leyden en comen byten Beerse op de heyde by Mal zyn hem te gemoet geromen 11 soldaten te peerde Daf den eenen hannes Van Iersel was, zoo ons den guide seyt en dlet ontloopen is, en hebben den jongen aldaer gevangen genomen, nyet wetende hoe dat zyt met ten jongen gemaect moghen hebben, sy hadden een heel pacquet brieven die aen zyn Alteze adresseerden, mogelyck datse van importantien geweest zyn, en zult nyet laeten Mynheer den Commissaris tselve In alder diligentien advyteren, Anders dienende dese tot egheen andere eynde, tenne God, Almachlich dye wy bidden Ul. in gespaereit n een gesont salich lanck leven, met haesten vuyt Turnhout desen XIX° Aprilis 1580.

Dye al Ul. goede vrinden in alles

Die Schouteth ende Schepenen der Vryheyd van Turnhout.

De Graaf de Leyecester gedroeg zich als een onderkoning en overtrad dikwijls zijne macht. Hij ondervond derhalve vele tegenstrijdigheden van wege eenige leden van den Staat, die hunne waardigheid staande hielden, en hem toespraken als ware Republikeinen. De Graaf beklagde er zich over aan het Hof te Londen. Hij maakte ook aanspraak, zooals de Hertog van Alençon, op het bemachtigen van steden. Om zijn voornemen te doen mislukken veranderde men de wachten en de bewakers der poorten. Er bestond een geheim bevel, van hem den doorgang te weigeren wanneer hij met een al te groot gevolg zich vertoonde. Hij moest dezen smaad in eenige steden verduren. Overigens had men eene samenzwering tegen hem gesmeed om hem Leiden te doen afstaan. Men ontdekte de daders welke men met den dood strafte. Men toonde hierin meer ijver dan voorzichtigheid, want men had den onderstand van Elisabeth nog groot noodig. Een valsch gerucht liep alstoen dat Leyecester aan den prins van Parma had voorgesteld van de provinciën onder hen te verdeelen ten nadeele van Spanje en het nieuwe Republiek. Maar hoe valsch dit gerucht was, deed het veel nadeel aan den prins van Parma in Spanje.

Eindelijk de Koningin van Engeland, lastig over de gedurige en aanhoudende klachten over den Grave Leyecester, won inlichtingen, en herkende, doch te laat, dat de keus, die zij gedaan had, geene gelukkige uitkomst konde hebben, en dat de Graaf Leyecester niet geschikt was voor het hem opgedragen ambt. Zij achtte het dus wijselijk hem terug te roepen en ging voort met de Hollanders genoegzaam zooals te voren te ondersteunen, zonder nochtans zich met hun Gouvernement te bemoeien. Het was slechts na zijne terugkomst in Engeland dat Mylord Leyecester zijnen afstand deed welke naar het Ministerie der Generale Staten werd gezonden. Zijne vijanden hadden uit zijne afwezigheid voordeel getrokken. Hij werd door de Koningin koel ontvangen en zijnen hoogmoed eindigde haar te verstoorren.

Hij schreef spijtige en beleedigende brieven aan de Staten der Vereenigde provinciën, nam afscheid van het Hof, deed afstand van zijne functiën om op zijne goederen in eene verre provincie te Nellingnort te gaan wonen, maar stierf onder weg, sommigen zeggen van de koorts, anderen door vergiftiging.

1686.

Zoohaast het jaargetijde van 1686, aan de Keizerlyke troepen, die in groot getal opkwamen, toeliet te velde te trekken, stelde Abaffi, vorst van Transilvaniën, die tot dan toe aan den kant van Tekeli en van de misnoegden was geweest, zich bij de Oostenrijkers, uit vrees dat de storm op hem even als op de Turken zoude vallen. Dat willende voorkomen zond hij zijne gezanten naar Weenen om er een traktaat te sluiten.

De Keizer die niets dan de rust van zijne onderdanen behartigde, stemde hierin toe. Dit traktaat, uit 21 artikels bestaande, werd vervolgens opgemaakt.

Terwijl men hieraan werkte, werd in den nacht van 16-17 April, zijnde den derden Paaschdag, de stad en vrijheid Turnhout door eene groote brandramp geteisterd. Dezelve begon in een huis omtrent den Oranjemolen op het einde der Otterstraat, ter oorzake van het volgende :

In voornoemd huis lag een ziek kind te bedde en kermde droevig. De moeder, medelijden hebbende met haar wicht, sprong het bed uit, nam een brandend lampken in de hand en snelde toe met het ongelukkig gevolg dat de vlam harer lamp aan het strooien dak raakte. Na dat zij het kind had gegrepen, was de brand zoo verre gevorderd, dat hij onuitbluschbaar scheen. Hij nam zoodanig toe dat hij niet alleen het huis, waar hij was ontstaan, maar de geheele Otterstraat in asch legde. Daarna randde hij het huis van den heer advokaat Pauli, en het klooster der nonnen van het H. Graf (1) in de Herenthalsstraat, aan. Van daar sloeg hij over naar de wijk Vianen en de Gasthuisstraat, zoodanig dat al de huizen tot aan den zogenaamden Lokermolen werden vernietigd.

(1) Vroeger eene hovenierderij, zie Bijlage litt^a A en C.

De bewoners waren tijdens den brand zoodanig verschrikt en ter neer geslagen dat zij hunne woningen verlieten en moedeloos alles aan den brand overlatende, processiesgewijze onder het gelui der groote klok, met flambeeuwen, biddend de straten doorliepen en de hulpe Gods afsmeekten. (Zie Bijlage Litt^a A.)

Het getal der huysen, door den brand verslonden is niet geboekt geworden. Nochtans kan men het op een derde schatten, volgens den opbrengst van de grondlasten of beden der huizen, die drie jaren vroeger in 1683 waren opgenomen. Bij het opmaken van het kohier generaal van het jaar 1686 overgedragen, werden deze op 11000 guldens gerekend met de aanmerking: *Vermits in het kort een derde huizen zijn afgebränd, zoo wordt deze rendagie maar gesteld tot 9000 guldens: soo nochtans dat naer de expiratie van eenen termyn van acht jaeren in de welke de ruine van den brand staet gecoreporeert te worden, de 9000 guldens dienen verhoogt te worden, wederom tot de 11000 guldens.*

Derhalve moesten de ongelukkige burgers zich met eene vermindering van lasten, zooals hiervoren is gezegd, getroosten.

De Turnhoutsche regeorders, bij eene wettelijke convocatie, be- raamden cenparig eene ordonnantie te nemen waarbij zij verboden, de daken der huizen, met strooi gedekt, te repareren: en dat bij vernieuwingeder zelve ofte opbouwinge der afgebrande, de huizen moesten gedekt worden met schaliën of pannen.

Zij bevelen ook dat er alle jaren eene solemne Misse zoude gedaan worden op den 29^e X^{ber}, Feestdag van den H. Thomas Becquet, Aartsbisschop van Cantelberg, om door zijne voorspraak van den barmhartigen God te verkrijgen dat de Ingezeten van Turnhout voortaan bevrijd mochten blijven van soortgelijk treurgeval.

Door voormelde brandramp had een groot getal burgers groote verliezen ondergaan en hunnen handel en nijverheid was eveneens gekrenkt met Duitschland, waar de oorlog tegen de Turken steeds voortduurde. Men werd hier te lande en wel voornamelijk in de Kempen schrikkelijk geplaagd door de afgedankte soldaten, die, na den wapenstilstand met Frankrijk en Spanje, de bewoners met brand en plunde- ring bedreigden en als vrijbuiters rondzwierven. (Zie Bijlage Litt^a B.)

Ondertusschen deed de keizer van Duitschland zijn leger te Gran verzamelen, waar de Hertog van Beieren zich met eene macht van 93 duizend man bevond. Hij verdeelde deze twee legerbenden en stelde zich aan het hoofd van het eerste. Hij trok den Donau over, langs de brug van Gran, den 15 Juni 1686, en nam zijnen weg naar Buda om deze sterkte den 18° daaropvolgende te belegeren. Het tweede legerkorps, onder de bevelen van den Hertog van Beieren, deed hij langs den overkant van den stroom optrekken over eene van schepen gemaakte brug, bij oud Buda. De optocht der beide legers geschiedde met zooveel orde, dat de Turken zich niet konden inbeelden dat men het op deze sterkte gemunt had. Den 24° begon men langs drie kanten Buda met een groot getal kanons te beschieten, en richtte men er groote verwoestingen aan; In de sterkte was een toren van waar het kanon de belegeraars sterk hinderde, en welken zij niettemin stormenderhand aanvielen onder de leiding van den generaal Schöning; doch de belegerden deden de mijnen springen en verslapten hierdoor den drift der aanvallers. De keurvorst van Beieren gebood eenen anderen aanval, waardoor hij de ongeloofigen verjoeg, terwijl de Hertog van Loreinen ter hulp van generaal Schöning snelde.

De Brandeburgers hierdoor aangemoedigd, hernamen den aanval en maakten zich van voornoemden Toren meester. Dit voordeel kostte hen nochtans 1500 man. De Turken integendeel verloren er veel minder. Na deze inneming vernam men dat de Grootvizier met een machtig leger op Buda aanrukte, met het inzicht om deze sterkte te ontzetten; maar het christenleger zoo goed verschansd vindende, durfde hij het niet wagen het aan te randen, en bevredigde zich met bewegingen te maken om de Keizerlijken buiten hunne liniën te lokken. Doch de Hertog van Loreinen week niet, maar was op zijne hoede en volhardde met vlijt het beleg. Men schoot op het kasteel van Buda en omtrent den avond vielen 3000 Turken op de aanvallers, waarvan zij er 80 doodden. De Keizerlijken, met den degen in de hand, vielen tot tweemaal toe van binnen op het kasteel, maar zij werden telkens teruggeslagen en verloren omtrent 500 mannen, onder dewelke de Graven van Stahrenberg, D'Herberstein en de Kannitz. Eindelijk dre-

ven de aanvallers het gevecht altoos voorwaarts tot dat zij oordeelden eenen algemeenen aanval te kunnen doen. De Pacha weigerde zich over te geven. De stad werd ingenomen, verwoest en de Pacha met een groot deel zijner troepen gedood. De Vorst Eugenius werd met het grootste deel van het leger gelast de liniën te bewaren om den Grootvizier te beletten deze te veroveren, zoodat Buda den 2° September werd ingenomen, en aan plundering overgelaten (1). De soldaten bedreven duizende buitensporigheden, en eerbiedigden noch ouderdom noch geslacht. De Keurvorst van Beieren en den Hertog van Loreinen, bewogen door het gekerm der personen die men vermoordde, deden de slachterij ophouden en reddden nog het leven aan 2000 Turken. De Vizier beschouwde van op eene hoogte de slachterij die men onder zijne troepen maakte. Zoohaast die moorderij had opgehouden, stelde de Hertog van Loreinen 4000 man voetvolk met 1000 paarden ter plaatse, onder de bevelen van den Baron de Beek, en plaatste zich aan het hoofd van het overige leger om den Grootvizier te vervolgen. Deze nam de vlucht, alles in brand stekende wat hem op zijnen weg hinderde. Denkende hierdoor de vervolging der Christenen te vertragen, hetgeen nochtans niet belette dat men hem tot in Opper Hongariën kort bij Belgrado achtervolgde, waar hij door het kanon van deze sterkte middel vond te ontsnappen.

De verovering van Buda werd gevolgd door die van de Vijf Kerken, terwijl de generaal Caprara de overige plaatsen, welke de misnoegden nog in 't Noorden van Opper-Hongariën in bezit hadden, overwon. De stad der Vijf Kerken had zich op genade overgegeven. Men maakte er 5800 krijgsgevangenen en nam 18 stuks kanon, alsmede veel krijgsvorraad en paarden.

In het begin van het jaar 1686 had de Keizer gehoopt van de Princes Rakotzi, echtgenote van den graaf Tekeli, op zijne zijde te krijgen, omdat haren man bij den Sultan in ongenade was gevallen. De Keizer gaf aan den Graaf de Caprara bevel nabij Munkatz op te trekken om

(1) Den 15 Sept. maakte men de overwinning van Buda, met het luiden der groote klok 12 keeren bekend. Zie bijlage Litt. C.

te vernemen of deze manhaftige Vrouw, die niet aan de ongenade van haren echtgenoot geloofde, zich niet aan voordeelige voorwaarden zou willen overgeven. Caprara gelukte niet in zijne pogingen, aangezien hij met eene sterke vrouw te doen had, die steeds te kennen gaf dat zij de sterkte ten uiterste zou verdedigen. De keizerlijke generaal kon niets bij onderhandelingen winnen, en bezit van de sterkte nemen, volgens de bevelen van den keizer, viel hem te moeilijk. Hij belegerde ze derhalve om ze door hongersnood er toe te dwingen. De ongenade van Tekeli bij den Grooten Turk omgekeerd zijnde, verklaarde deze dat hij onschuldig was aan hetgene men ten zijnen laste legde, en deed hem vorst van Hongarië en Transilvanië noemen. De hoofdman der misnoegden trachtte bij openbare schriften de Hongaren tot zich te trekken, maar hij kon slechts een leger van 7 à 8000 man vergaderen, met hetwelk hij weinig kon verrichten. Hij werd zelfs verplicht de aanvallen te vermijden en zich onder het kanon van Waradin te verschuilen, waar hij bleef tot het einde van den veldtocht, terwijl zijne vrouw wonderen ter verdediging van Munkatz uitvoerde.

Het was op het einde van dit jaar, den 6^e december dat de Keizerin Eleonora het tijdelijke met het eeuwige verwisselde.

Zie verder wegens eenige andere plaatselijke gebeurtenissen de bijlage litt. C.

BIJLAGE A.

Het clooster der Religieusen Canonikessen van tHeylig Graff binnen Turnhout, hebbende schaeden geleden door den lesten brandt overcomen binnen de voorschreven Vryhey den 17 April 1686 soo doort verlies van hunne huysinghe, schoelen, schuer, baleken en ander gezaeght timmerhout meubelen en lywaet omtrent 4000 guldens.

(geteekend) S. M. Elisabeth Bertrand Procuratorsse,

Extract uit de Burgemeestersrekening van S. Anthonissen 1686-1687.

Den 18^e April betaelt aen twee waeckers die op den Thoren hebben gewaect ten tyde als den Brandt binnen dese Vryhey is geschiet geweest XVI st.

Den 21^e D^e betaelt aen de luyders die hadden geluyt met de groote klokke ende dit gedurende de processie gedaen voor den biddag van het ongeluck van den brandt vs. XVI st.

Betaelt aen Willem Janssen hem toegevoeght ter oirsaecken den selven in den Brandt die op den 17^e April 1686 in dese Vryhey is geschiet hadde behulpsaem geweest int blussen van den selven ja sich gestelt in peryckel van syn leven vmits hy was gevallen van eenen gevel op syn lyff voor dootd gelyck een ieder dat kennelyck is XX guldens.

Id. aen Cornelis Vekens over 22 pont en een half flambeeuwen geleyert in dienste van dese gemeynthe ten tyde als den brandt binnen dese vryhey is geschiedt XVII gulden.

Id. aen Geeraerd Loyx voor 40 kereksparren daer af syn gemaect verscheyde soo brandtleeren als haecken XLIII guld. Bijlage L. A.

Id. X guld. X st. den 23 April aen Pater Predicant die in de kercken Vaste hadde gepreeckt, ende dat om eenen brevier te coopen.

Id aen Wed^e Willem van Alphen haer comende ter saecken van verteiringhe thaeren huysen soo aen de jonckgesellen als de gulden ten tyde sy hebben innegehaelt de heere schouteth met syne huysvrouwe, mits gaders Haere Hooghey XLVI gulden. Bijlage L. C.

Item op 15^{7^{ber}} betaelt aen de persoonen die met de groote clock hebben geluyt tot twelf verscheyde reysen over de Victorie van den overganck der sterke stadt Buda XI gulden. Bijlage L. C.

BIJLAGE B.

Extract uit de Burgemeestersrekening van Simon Anthonissen van 1686-1687,

Staet te weethen dat de heeren Regeerders deser stadt ende vryhey van Turnhout hadden goetgevonden tot welstandt ende meerder securityt der gemeyne Ingesetene te stellen twee oft meer Dienaers, ende persoonen dye welcke gedurich soude moeten advigileren ende toesicht nemen op de straetloopers bedelaers ende vagabonden van buyten alhier comende om de selve buyten desen Territoire te verjaghen ende dat te meer vuyt redenen mits den peys tusschen de Croone van

Spaignien ende Vranckryck de volcken van orloghe in groote quantiteyte waeren gecasseert, ende afgedanckt dye hun tot groote menich- te van bedelen ledich gaen ende vagabonderen aenstelden ende soo menichvuldichlyck waeren grasserende dat sy niet alleenelyck de goe- de Ingesetene waeren overvallende met vuytteringen maer oock dick- wils waeren dreygende met den brandt ende andere diergelycke in solentien dye de voorschreven ingesetenen tot hun groot leetwesen da- gelycx hadden geproeft.

BIJLAGE C.

Betaelt aen Jeronimus Vdussen te Antwerpen voor gecochte prysen vuytgedeylt in de latynsche scholen XL gulden.

Idem aen de wed^e F^s Geerts ter saccken van verteiringhe thaeren huys door orde van schepenen aen de gulde van St Anthonius over het Innehaelen van Haere Hoogheyt etc. IX gulden.

Idem aen den heer Schouteth Antonius Vloers voor verteiringe te Antwerpen voor de rekening in Mey 1886 XCVII gulden 15 st.

Idem aen schepenen Loycx voor eene ame Renschen wyn gecocht te Antwerpen en vereert aen seeckeren bekenden vrint LX guld.

Idem voor 114 ponden boter geleverd ten dyenste deser gemeyn- te aen den heer Advocaet Vandenbroeck XXII guld. XVI st.

Idem aen J. B. Backers Poelier, geleverd 7 koppelen capuynen de welke aen seeckere bekende vrienden syn vereert etc. IX gulden.

Idem aen den rector der latynsche scholen voor prysen uytgedeylt in die scholen XXXV gulden.

Idem aen den Poelier Vannooten voor 4 koppelen capuynen ten dienste deser gemeyn- te geleverd aen den advocaet Vandenbroeck en aen den procureur Gauwbauw binnen Brussel X guld.

Idem aen Wouter Vannooten voor levering van 3 koppelen capuynen ten dienste deser gemeyn- te VII guld.

Idem aen Cornelius Schryvers voor een vierendeel wyn door orde van schepenen geleverd aen den Schouteth deser Vryheyt hem toege- voeght voor eenige extra ordinarisse devoiren gedaen XLVI gulden.

Idem aen den selven voor een half ame wyn geleverd aen de paters minderbroeders als mede aen de gulden Diestersbier als geviert wiert den geboorte dach van H. H. de Hertoginne van Simmeren LXXXI guld.

1786.

In dit jaar gaf de Keizer een reglement uit voor al de kapitels der edele kanonikessen. Dezelve mochten niet meer zingen in de kerk en hunne godvruchtige oefeningen waren zoozer bepaald, dat zij niet veel meer mochten doen dan dagelijks mis hooren en op de zon- en feestdagen het sermoon van hunne parochiën bijwonen. Zelfs was er hun voorgeschreven op welke wijze zij moesten gekleed gaan. De Kei- zer vroeg ook eene algemeene optelling der geestelijke goederen, om ze op eene nieuwe wijze te bestieren. Hij wilde eene nieuwe verdee- ling der parochiën. Hij schreef voor hoe dat het concours moest ge- houden worden voor het vergeven der pastorijen. Hij veranderde den dag der kerkwijdingen, vernietigde de broederschappen, verbood de processiën, de bedevaarten bij benden, en de Jubelfeesten.

In de vermaarde hoogeschool van Leuven (de Universiteit) werd in deze algemeene hervorming der kerkelijke en geestelijke zaken niet ongeschonden bewaard. Men ontnam deze faculteit de voorrechten die eenen hinderpaal had kunnen stellen aan de voornemens welke men op haar had. Zij wierd geboden gewag te maken van de Overalphische gevoelens, het is te zeggen van het oppergezag van den Paus voor te staan : De bulle Unigenitus mocht niet meer ondertee- kend worden.

Joseph II, misnoegd zijnde omdat zijne hervormingen door het meestendeel der Bisschoppen en der geestelijken tegengesproken wierden, wilde zich meester maken van het geestelijk onderwijs, om door dezen middel geheel de geestelijkheid te hervormen. Ten dien einde gaf hij op den 16^e October 1786, een Edict uit voor de oprichting van een algemeen Seminarie te Leuven, en van een kinderlijk of klein Seminarie te Luxemburg, zooals hij reeds in zijne Staten in Duitsch- land had gedaan. Door dit edict schafte hij ook al de bisschoppelijke

seminariën af. Dit edict werd den 12° November te Turnhout ter puyen afgekondigd.

De afschaffing der bisschoppelijke seminariën, en al de andere hervormingen in de geestelijke en kerkelijke zaken, brachten den schrik onder de katholieken van België.

De Kardinaal van Franckenberg, Aartsbisschop van Mechelen, zond op den 11° November een gedenkschrift aan den Keizer, waarin hij bewees, dat er voor de onderwijzing der Godsgelcerdheid eene apostelike zending noodig is, welke geenszins door de wereldlijke macht kan gegeven worden. Hij verzweeg niet, dat door de nieuwe school waarschijnlijk de Jansenisterij in het land zou komen. Ook maakte hij bemerkingen op het nieuw concours, op de macht welke men aan de kloosterlingen wilde geven van pastorijen aan te nemen; op den nieuwen Catechismus, voor welke men te vreezen had. Hij betoonde dat de uitwendige jurisdictie en regeltucht der Kerk aan Z. M. niet toekwam, en dat de Religie het werk van God was, en niet van de menschen.

Ondertusschen dat er menigvuldige betoogen en opmerkingen werden gedaan, over de nieuwigheden die den Keizer in ons land wilde invoeren, hadden de bisschoppen van België het besluit genomen van hunne leerlingen naar het algemeen Seminarie te Leuven te zenden, dewijl zij door de verklaring van Stoëger gerust gesteld waren. De Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen ging zelf op den 1° December naar Leuven, om er de opening der koersen bij te wonen. Gedurende de eerste dagen was alles gerust, maar de leermeesters van Joseph lieten welhaast het oogwit hunner zending uitschijnen en wilden de leering prediken, welke men in de andere Keizerlijke scholen in zwang had gebracht. De geesten waren weinig geschikt om ze te aanhooren. De leerlingen van het Seminarie, die tegen dank er in gegaan waren, en die voor het grootste gedeelte hunne godsgelcerdheid begonnen hadden, waren verbitterd van andere grondstellingen te hooren, dan degene welke zij tot alsdan ingezogen hadden. De vurige jonkheid, reeds opgehitst door het misnoegen der volkeren van deze provinciën, was op den 7° December tot geschreeuw, bedreigingen, uitscheldingen en geweldigheden gekomen. Zij muntte het bijzonderlijk op Stoëger en Le Plat. Den eerste vluchtte naar Brussel, de andere verborgen zich. Het Gouvernement zond troepen, die de

plichtigste gevangen namen. Eer de beroerte gestild was, zond de Kardinaal van Franckenberg, op den 11 December zijnen geheim-schrijver naar Leuven met eenen krachtigen brief voor de Seminaristen, waarin hij hun sterk berispte over de buitensporigheden welke zij bedreven hadden. « Niets, zegde hij, kan ze verrechtvaardigen, en ik kan in dezen oogenblik niet eene van uwe klachten aanhooren. Hetgeen ik van u verlang, is dat gij op het spoedigste tot uwe oude gerustheid en de vereischte gehoorzaamheid zoude wederkeeren; want, alhoewel gij voor het geestelijk afhangt van uwe bisschoppen, gij zijt niettemin geheel onderworpen aan den souverain voor al de tijdelijke zaken. Hierom zijt gij de gehoorzaamheid en den eerbied verschuldigd aan de oversten, die u gegeven zijn geweest, voor hetgeen de tucht en de leefwijze van het seminarie, waarin gij opgevoed wordt, betreft. Wat de leering aangaat, het is aan ons te waken of men u niets voorhoudt dat tegenstrijdig is aan de rechtgeloofigheid en aan de religie. Deze brief had zijn uitwerksel. De geesten bedaarden, de vurigste begonnen hun ongelijk te gevoelen, en op den 18° December was alles tot het orde wedergekeerd. Men riep de troepen terug, en men liet enkelijk achttien van de plichtigste gevangen. Nochtans het algemeen Seminarie overleefde niet lang deze eerste ongunst. Nauwelijks was de rust hersteld, of de nieuwe leermeesters hernamen hunne lessen, en hielden zich zoo veel te min in, omdat zij zich inbeelden, dat zij voortaan geene omzichtigheid meer moesten gebruiken. Voor dezen keer verwekten de studenten geen wanorder. Maar meenende dat zij geen deel mochten nemen in lessen, die maar al te veel stof gaven om er van te mistrouwen, vertrokken zij bijna allen, de eene achter de andere, en van de drie honderd jonge lieden bleven er weldra niet meer dan dertig.

Den slechten uitval van het algemeen Seminarie, en het misnoegen hetwelk al de katholieke Belgen over de vernietiging der bisschoppelijke Seminarien lieten blijken, hadden de oogen van den Keizer moeten doen opengaan, en hem toonen dat hij van zijne dwaze hervormingen moest wederkeeren; doch dewijl hij uaar geene betooningen wilde luisteren, bleef hij verblind, en eindigde met al de voorrechten en vrijheden van de Belgische provinciën te vernietigen die hij nochtans bij zijre inhuldiging plechtiglijk had gewaarborgd, enz enz.

Wij laten hierna volgen de plakkaarten van Z. M. die wij hebben ge-

vonden en welke in 1786 ten stadhuize te Turnhout zijn gepubliceert geworden :

Op 8 Januari gepubliceert : declaratie van Z. M. rakende de rapporten die geemployeerden van syn tollen en domynen als in en uytgaende rechten en general etc. niet, synde 25 jaeren geloof moet gegeven worden dd° 3 X^{ber} 1785.

15 id. id. Ordonnantie van Z. M. rakende het overbrengen der lysten en bewysinge van het gene geleverd is geweest door de regeringen ende door de particuliere voor de krygsvolkeren van Z. M. dd° 23 X^{ber} 1785.

10 Februari id. het placcaert van Z. M. rakende de waegspelen dd° 9 Januari 1786.

19 id. id. hetgene waer by Z. M. reguleert de Logien der Vrymetselaers dd° 9 Januari 1786.

12 Meert id. het placcaert van 11 Febr. 1786 rakende het vieren der kerkwijdingen.

26 id. id. id. van Z. M. nopens de verhooging der souveryen in Ducaten van Z. M. slach dd° 8 Meert 1786.

23 April id. het Edict van Z. M. rakende de schikkingen van den koophandel tussehen de Orden van Z. M. endie van de Keizerin van Rusland van 12 9^{ber} 1785.

21 Mei id. id. rakende de afschaffing van de broederschappen onder de benaming der werkende liefde dd° 8 April 1786.

1 Juni id. de declaratie van Z. M. rakende de dispensatie der bannen of proclamatie van het houwelyk dd° 3 Mei

4 id. id. het Edict van Z. M. verbiedende het doen van processien ende bedevaerten met benden dd° 10 Mei.

11 id. id. declaratie van Z. M. aengaende het Edict van het selve jaer rakende de zoo genoemde Vry Metselaers dd° 15 Mei.

11 id. id. id. van Z. M. dd° 13 Mei aengaende de onderdanen van Z. M. de welke gaen trouwen buiten tland om te ontgaen de wetten rakende de houwelyken.

18 Juni id. de ordonnantie van Z. M. bevelende de generale overdragt der goederen van de geestelyken tzy wereldlyke tzy reguliere dd° 22 Mei.

18 id. id. id. degenevoorschryvende de overdragt van alle de enkele beneficien en officien de welke niet zyn belast met de reele zorge geene personele residentie vereisschen dd° 27 Mei.

2 Juli id. de ordonnantie van Z. M. rakende de uitvoering van het tractaet van Peys aengegaen met de republiek der Vereenigde Provincien van 5 9^{ber} 1785 en 2 Meert 1786.

9 id. id. id. van Z. M. dd° 26 Mei rakende de ballons ofte lochttuigen met vuer genoemd Golfreres.

9 id. id. id. van Z. M. dd° 20 Mei rakende het beryden van de nieuwe parochien op het plat land.

16 id. id. het Edict van Z. M. dd° 14 Juni rakende de incompatibiliteit van de beneficien.

6 Augusti id. van id. van Z. M. dd° 16 Juni rakende de concourssen voor alle de pastorele beneficien.

12 9^{ber} id. id. van Z. M. dd° 19 8^{ber} rakende de stichtinge van 't seminarie generael in de Universiteit van Leuven en het seminarfe filiael in de stad Luxemburg.

20 id. id. de ordonnantie op den tabak ende brandewynstokers dd° 31 8^{ber} 1786.

